

SOKOLOVSKO

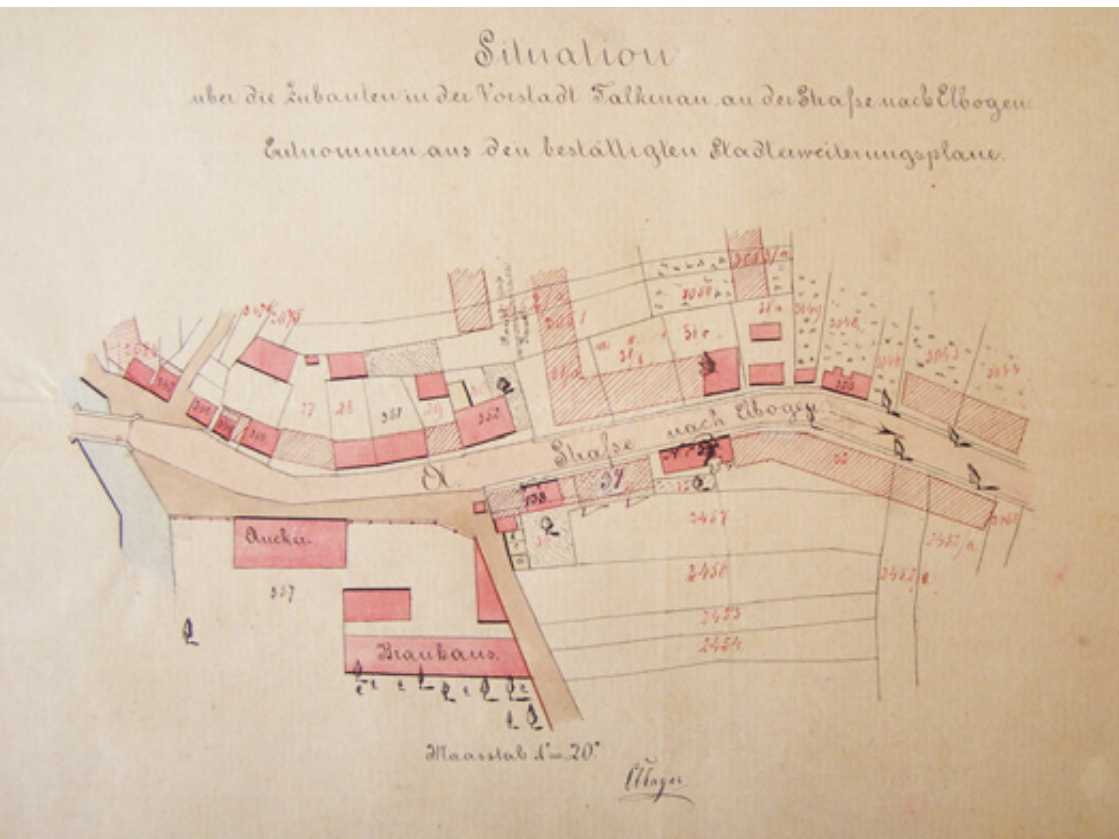
Č.1
2023

Odhalení pamětní desky 8. 7. 2021. Foto P. Rojik. (viz článek na str. 26)

Zastavovací plán Loketské ulice. (viz článek na str. 32)

Obsah:

Jan Šrámek – legionář za katedrou (<i>Radek Aubrecht</i>)	2
Karl Vogt – zapomenutý historik z Kraslic (<i>Jan Boukal</i>)	5
Původ názvů Falknov a Sokolov (<i>Jiří Klůc</i>)	7
O střeleckém spolku v Kraslicích (<i>Stanislav Meisl</i>)	16
Kraslické nouzové peníze z roku 1918 a okolnosti jejich vzniku (<i>Pavel Palůch</i>)	20
Hrdinka z Kraslic (<i>Petr Rojčík</i>)	26
Redaktor Tomáš Pěkný a jeho popis města Sokolova (<i>Jan Rund</i>)	30
Historický vývoj stavebních výkresů v našem regionu (<i>Jan Rund</i>)	32
Ostrožtecká střelnice v Horním Slavkově z roku 1862 (<i>Rudolf Tomíček</i>)	37

SOKOLOVSKO Časopis obyvatel a přátel Sokolovska
Ročník 14, číslo 1 / 2023
Vydává: MAS Sokolovsko, o. p. s.
Editor: Ing. Miroslav Makovička
Redakce: v.bruzenak@seznam.cz
Údaje o distribuci: <http://mas-sokolovsko.eu>

Slovo redakce

20 let cyklostezky Královské Poříčí - Loket

Cyklostezka z Královského Poříčí do Lokte byla významným počinem pro budování cyklistické infrastruktury v Karlovarském kraji a podnítila vytvoření konceptu páteřní cyklostezky kraje podél řeky Ohře. Před těmi 20 lety jsem si z plánu rozvoje obce Královské Poříčí myšlenku výstavby cyklostezky vypůjčil a tehdejší starosta obce Ing. Ivan Stefan mi dal pro její uskutečnění zelenou. Technické poklady jsem zajišťoval osobně, dokumentaci zastřešil Ing. Nohejl, stavbu provedla firma Kanov. Na výstavbu stezky, jejíž rozpočet byl ve výši něco přes 5 mil Kč, se podařilo získat dotaci ze SFDI, na spolufinancování se po 500 tis. Kč podílel Sokolov, Královské Poříčí a Loket. Stezka od Královského Poříčí využívá panelovou cestu, která sloužila v 60. letech minulého století k zajištění výstavby železničního koridoru. Dále kolonizovala do té doby panenské prostory levého břehu řeky Ohře až k lávce ve Starém Sedle. Stezka pokračuje po dřívější turistické pěšině až do Lokte. Dohodou zapojených subjektů měla být cyklostezka využívána dále maximálně na občasnou inspekční cestu vozidlem V3S. Ovšem skutečností je, že přes ni se postavil dálniční most přes Ohři, cesta se využívá pro přibližování vytěžené kulatiny, hodí se pro údržbu řeky a v neposlední řadě cyklostezka pomohla při výstavbě zdařilé lávky ve Starém Sedle. Není proto divu, že v kombinaci se zanedbanou údržbou byla místy v nelichotivém technickém stavu. Díky prostředkům z KK se provádí nutná údržba a obnova technických prvků a kruh se uzavírá, i s touto činností mám něco společného. Dovolte mi, abych této cyklostezce, první svého druhu na Sokolovsku, popřál hodně dalších spokojených návštěvníků.

M. Makovička

Výkonný redaktor: PhDr. Vladimír Bružeňák
Redakční rada: Ing. Miroslav Makovička,
PhDr. Vladimír Bružeňák, Ing. Michael Rund

Registrační číslo: MK ČR. 19466
Za obsah příspěvků zodpovídají autoři.

Jan Šrámek – legionář za katedrou

(Příspěvek k dějinám české školy v Lískové a ve Svatavě)

V době vytvoření samostatného československého státu neexistovala v našem pohraničním regionu žádná obecná či měšťanská škola, která by vyučovala v českém jazyce. Po roce 1918 se tato skutečnost začala logicky měnit. Vznik tzv. českých menšinových škol znamenal i příchod česky mluvících učitelů. Jedním z nich byl i Jan Šrámek, představující v krátkých dějinách českého meziválečného školství v našem kraji v mnoha ohledech neobvyklý příběh. Měl za sebou totiž legionářskou zkušenost a na školách v Lískové a ve Svatavě strávil celkem 16 let, což ho řadí k jednomu z nejdéle sloužících „menšinových“ učitelů éry mezi světovými konflikty. Jeho životní příběh je tímto článkem připomenut zcela poprvé, a to u příležitosti 50. výročí jeho úmrtí.

Dle matričního záznamu se Jan Šrámek narodil dne 17. října 1891 v Červené Řečici jako syn učitele Jana Šrámků a jeho manželky Ludvíky, rozené Doubkové. Školní docházku zahájil Jan Šrámek v rodné obci, kde navštěvoval obecnou školu a následně absolvoval nižší gymnázium v nedalekém Pelhřimově. Poté se rozhodl vydat ve stopách otce a roku 1912 maturitou úspěšně završil studia na učitelském ústavu v Soběslavi, čímž si otevřel cestu k celoživotní pedagogické dráze. Tu zahájil téhož roku jako pomocný učitel v Lukavci v okrese Pelhřimov a Dolní Cerekvi a jako zátižní učitel přímo v Pelhřimově od ledna 1914.

Stejně jako do osudů stovek tisíc ostatních mladých mužů, tak i do životního příběhu Jana Šrámků zásadně zasáhlo vypuknutí 1. světové války. Musel přerušit pedagogickou činnost a nastoupit do kurzu pro záložní důstojníky v Plzni. V březnu 1915 byl v hodnosti kadeta 7. zeměbranceckého pěšího pluku vyslán na východní frontu, kde však již 4. května téhož roku padl při bojích v Dukelském průsmyku do ruského zajetí. Stejně jako řada dalších vlastenecky smýšlejících Čechů a Slováků se rozhodl pro vstup do čs. legií, aby tak přispěl ke vzniku samostatného Československa. O Šrámkově legionářské fázi života máme relativně hodně informací díky jeho spisu, dochovaném v pražském Vojenském ústředním archivu. Do čs. zahraničního vojska byl Jan Šrámek přijat 13. července 1918 v Samaře a byl zařazen v hodnosti střelce do 4. roty 1. Husitského záložního pluku. Již v srpnu téhož roku byl pluk transformován na 9. čs. střelecký pluk Karla Havlíčka Borovského. K prvnímu říjnovému dni roku 1918 byl Šrámek převelen do obozní roty a začal slou-

žit jako písař v plukovní kanceláři. Dodejme, že později byla obozní rota přejmenována na hospodářskou rotu. V červnu 1919 byl dán Šrámek k dispozici náčelníkovi štábu 3. střelecké divize, a to opět ve funkci písaře. Postupně se dočkal také povýšení: v srpnu 1919 na desátníka, v březnu 1920 na četaře a v červnu téhož roku na šikovatele. Neminulo ho ani vyznamenání v podobě Čs. revoluční a spojenecké medaile.

Šrámkův vstup do čs. vojska proběhl v době, kdy již Rusko po Brest-litevském míru definitivně vystoupilo z války a naplno se v něm rozhořel občanský konflikt, do kterého na straně antikomunistických sil zasáhly i čs. legie. Šrámek se účastnil bojů proti bolševické Rudé armádě zejména na frontě v Povolží a následně absolvoval s čs. vojskem sibiřskou anabázi, na jejímž konci dorazil do Vladivostoku.

Právě z tohoto ruského přístavu na Dálném východě totiž probíhala v 36 transportech evakuace čs. legií z Ruska. Štáb 3. divize, u kterého Šrámek sloužil, se nalodil na americkou loď Thomas v neděli 20. června 1920 a vydal se s 1781 legionáři na dlouhou cestu do již svobodné vlasti. Trasa transportu s pořadovým číslem 32

Jan Šrámek.

vedla tzv. jižní cestou, přes Singapur, srílanské Colombo, Suezský průplav až do nyní již italského Terstu, před válkou největšího přístavu habsburské monarchie na Jadranu. Zde se legionáři vylodili a přestoupili na vlaky, aby po šestidenní cestě dorazili 14. srpna 1920 konečně do Prahy. Šrámek poté obdržel tříměsíční repatriační dovolenou a na konci listopadu téhož roku byl demobilizován v hodnosti rotmistra.

To už byl ale Jan Šrámek zpět za katedrou. Během podzimu 1920 vystřídal v rychlém sledu hned několik škol na Pelhřimovsku: byl zatímnním učitelem na obecné škole v Kamenu, Sošné, Křelovicích, Křemešniku a od 1. 12. 1920 učil rok na obecné chlapecké škole v Pelhřimově. K 1. lednu 1922 byl Jan Šrámek přeložen jako řídící učitel na obecnou školu v dnes již neexistující Lískové (Haselbachu) v tehdejší Falknovském okrese. O čtyři roky později zamířil na obecnou školu ve Svatavě.

Příchod do obce spadající do hornického pohraničního regionu znamenal zásadní přelom ve Šrámkově životě. Zatímco většina meziválečných menšinových pedagogů, jmenovaných na české školy v pohraničí, byli mladíci, kteří často ještě ani nedovršili dvacátý rok života a obvykle neměli žádnou učitelskou praxi, Jan Šrámek v době příchodu na Falknovsko překročil již třicátý rok věku a disponoval jistými pedagogickými zkušenostmi. Ty však nabyl na školách v majoritně českém prostředí a nyní se ocitl v regionu většinově německém, byť v Lískové, stejně tak ve Svatavě, žila relativně početná skupina Čechů. Právě tato skutečnost vedla k tomu, že české školy v Lískové a ve Svatavě byly založeny již na podzim roku 1919.

Jednotřídní obecná škola v Lískové však reálně fungovala se 30 dětmi až od prosince téhož roku, a to v jedné místnosti zdejší německé obecné školy v budově č. p. 16. Během Šrámkova ředitelování se česká jednotřídka počátkem roku 1924 přemístila do prvního patra stejné budovy, protože se v něm uvolnila místnost po zrušené německé třídě. Od března 1926 mohla česká škola užívat v budově další místnost, která sloužila jako kabinet.

I svatavská česká dvoutrídní obecná škola se musela na začátku své existence potýkat s prostorovými problémy, když byla umístěna v budově místní německé obecné chlapecké a dívčí školy. V říjnu 1926 se však dočkala otevření vlastní nové budovy, což o tři roky později umožnilo rozšíření na trojtřídku, kterou navštěvovalo ve 30. letech k 90 žákům. Ke škole také náležela mateřská školka. Šrámkovo působení v Lískové (1922-1926) a ve Svatavě (1926-1938) mělo v řadě aspektů podobný charakter, jako u ostatních učitelů sloužících na českých menšinových školách. Vedle běžné pedagogické činnosti se Šrámek na obou školách snažil u dětí

Jan Šrámek se třídou ve Svatavě.

Jan Šrámek.

posilovat češství a identifikaci s novou demokratickou republikou. Za tímto účelem pořádal ve škole pravidelné oslavy výročí vzniku ČSR, oslavy narozenin Tomáše G. Masaryka či připomínky významných osobností našich dějin (např. Jana Husa a Jana Žižky). Nezapomínal ani na aktuální dění, proto žáky seznamoval např. s významem spojení s tehdejší Jugoslávií a Rumunskem. Protože řada žáků, vyrůstajících v majoritně německém prostředí, nemluvila dostatečně dobře česky, pořádal pro ně Šrámek jazykové kurzy.

Usiloval též o to, aby žáci dobře poznali region, ve kterém žili. Z tohoto důvodu pro ně pořádal časté vlastivědné vycházky a výlety, např. do Falknova, Lokte, Hřeben či do Chebu. Ale nezůstalo jen u blízkého okolí, došlo i na dvoudenní výlet do Prahy. A Šrámek se nevěnoval jen žákům, ale také pořádal osvětové akce pro jejich rodiče. Jako příklad jedné z nich uvedme přednášku na téma „lež dětská a jak ji léčit“.

Tyto relativně podrobné informace o Šrámkově činnosti na školách v Lískové a ve Svatavě máme díky dochovaným školním kronikám, které právě on poctivě vedl. A v kronice druhé uvedené školy můžeme také sledovat, jak v roce 1938 zachycuje Šrámek zhoršování politické situace a nárůst ohrožení republiky. Zatímco v říjnu 1937 ještě slavili vznik Československa Němci a Češi společně, o pár měsíců později zapisuje Šrámek do kroniky, jak přibývají zdvižené pravice a množí se prapory s hákovými kříži. Zmiňuje se taktéž o záříjovém henleinovském puči a účasti učitelů na pohřbu osmi zabitých Čechů. Vzhledem k eskalující se situaci se Jan Šrámek vydal do Prahy, kde společně s Jaroslavem Ondříčkem, ředitelem falknovské školy, Václavem Pechmanem, řídícím učitelem bukovanské školy a Václavem Němcem, řídícím učitelem z Citic, jednali na Ministerstvu školství a národní osvěty o dalším postupu. Vývoj byl však překotný: přišlo osudné jednání v Mnichově a s ním spojený zánik českých škol v pohraničí, který taktéž ukončil Šrámkovu „hraničářskou“ éru. Do školní kroniky k tomu poznamenal: „hluboce dojat nastávšími prudkými změnami pro naši drahou demokratickou republiku a s hořkými slzami v očích uzavírám tuto školní kroniku“.

Tato slova zapsal Šrámek do svatavské školní kroniky již v Rožmitále pod Třemšínem, kam, po odstoupení čs. pohraničí a krátkém pobytu v obci Světlce na Jindřichohradecku, zamířil. Ubytování našel v podnájmu u paní Gráfové, zřejmě své příbuzné, na adrese Hořovická 351. Místem jeho nového pedagogického působení se stala tamní pětiletá obecná škola. Dne 31. března 1941 byl ale na základě nařízení říšského protektora von Neuratha ze dne 30. prosince 1940 penzionován.

Nucené opuštění školství bylo možná jedním z důvodů, proč se Jan Šrámek rozhodl pro odstěhování do Prahy. Již v prosinci 1942 byl policejně přihlášen v podnájmu u svého bratrance a červenořečického rodáka Jana Doubka na adrese V Holešovičkách 1492 v Praze Libni. Mimochodem, v této ulici o pár měsíců dříve proběhl úspěšný útok čs. parašutistů Jana Kubiše a Josefa Gabčíka na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha.

Po skončení války a osvobození vlasti se Jan Šrámek úspěšně vrátil za školní katedru. Nejdříve byl učitelem na obecné škole v Praze Hrdlořežích a roku 1947 byl přikázán na Drtinovo městské dívčí reálné gymnázium v tehdejší Husově ulici č. p. 1/1861, nynější Drtinova, na pražském Smíchově. A byla to právě tato čtvrt, které Šrámek zasvětil zbytek svého života. Na základě přihlášek k trvalému pobytu, uložených v Národním archivu ČR, lze konstatovat, že nejdříve bydlel v roce 1945 na Arbesově náměstí 13/I.,

o pět let později byl hlášen v podnájmu u Marcela Vachaty v dnešní Zborovské 54 a v březnu 1952 byl registrován na adrese Plzeňská 546/68/I. Všechna tato tři Šrámkova bydliště byly v docházkové vzdálenosti k výše zmíněnému gymnáziu.

Životní pouť bezdětného a svobodného Jana Šrámka, legionáře a neopomenutelné osobnosti českého meziválečného školství na Sokolovsku, se dle matričních záznamů uzavřela dne 24. ledna 1973 v nemocnici v Tuchoměřicích, malé obci v okrese Praha-západ. Urna s jeho popelem byla uložena na pražských olšanských hřbitovech v říjnu téhož roku do hrobu jeho výše zmíněného bratrance Jana Doubka.

Radek Aubrecht

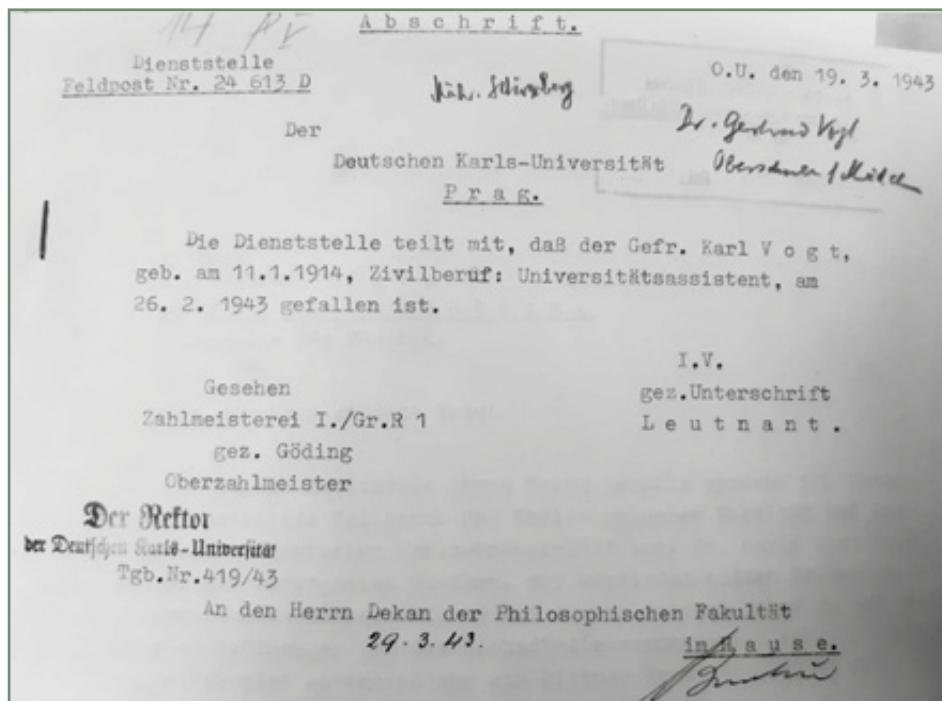
Karl Vogt – zapomenutý historik z Kraslic

Jednou ze zapomenutých postav české historiografie je Dr. Karl Vogt. Karl Vogt se narodil v Kraslicích 11. 1. 1914 jako syn pozdějšího soudního rady Dr. Franze Vogta a jeho ženy They (Thekly), rozené Wenzelové. V Kraslicích vychodil v letech 1919-1924 obecnou školu a poté nastoupil na kraslické státní reálné gymnázium. Zde však studoval pouze ve školním roce 1924/1925. S rodiči se posléze přestěhoval do Chebu, kde pokračoval v gymnaziálních studiích, zakončených roku 1932 maturitou. V čase gymnaziálních studií byl členem spolku Wandervogel. Po maturitě se zapsal ke studiu historie a češtiny na pražské Německé univerzitě. Tato vysokoškolská instituce vznikla roku 1882 rozdělením Karlo-Ferdinandovy univerzity na českou a německou. Zatímco z české Karlo-Ferdinandovy univerzity se stala roku 1920 na základě „lex Mareš“ Univerzita Karlova, jediná pokračovatelka středověké pražské univerzity, někdejší německá Karlo-Ferdinandova univerzita neměla právo odkazovat se ve svém názvu na osobu zakladatele původního vysokého učení.

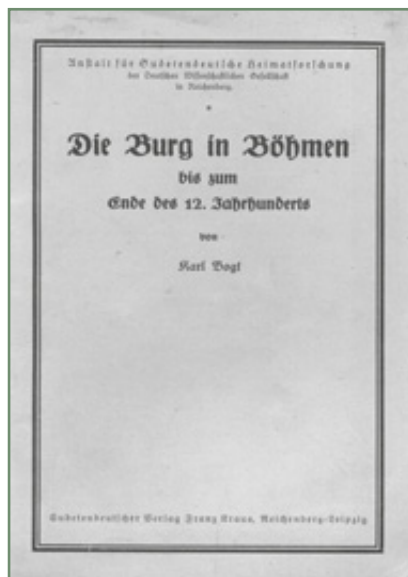

Fotografie K. Vogta z žádosti o stipendium (Archiv Univerzity Karlovy, fond RNU, Žádosti o badatelská stipendia FF, kart.130, i. č. 698).

V Praze žil Vogt na Starém Městě na adrese Týnská 17. Za studií byl knihovníkem při univerzitním Historickém semináři a angažoval se v mládežnické organizaci Freischar Egerland a ve spolku Rampold Gorenz. Souběžně se studiem absolvoval také zkoušky před zkušební komisí pro učitelství na středních školách, přičemž jeho examinatory byli slavista Eugen Rippl a historik Josef Pfitzner. Na univerzitě poznal i svého přítele historika Heriberta Weinelta, s nímž jej spojoval zájem o kastelologii (nauka o hradech). Studium na Německé univerzitě Karl Vogt úspěšně zakončil rigorózními zkouškami a obhajobou práce s názvem „Die Burg in Boehmen in slawischer Zeit bis zum Ende des 12. Jahrhunderts“. Vedoucím jeho práce byl již zmíněný Josef Pfitzner a oponentem Wilhelm Wostry. Uvedená práce vyšla o rok později pod mírně pozměněným názvem „Die Burg in Böhmen bis zum Ende des 12. Jahrhunderts“ knižně. Ve své studii se Vogt zaměřil na raně středověké hrady nikoliv z hlediska archeologického či uměleckohistorického, ale provedl důkladnou analýzu všech k nim dochovaných psaných pramenů. Svým rozбором redukoval počet správních hradů knížecího období tradovaných v české historiografii a současně se snažil sledovat proces přechodu mezi hrady archaickými a vrcholně středověkými, vycházejícími ze západní stavební tradice.

Vyrozumění o úmrtí K. Vogta (Archiv Univerzity Karlovy, fond FF NU, kart. 56, i, č. 614)

Obálka Vogtovy knihy o hradech.

Vogt po promoci 23. 6. 1937 získal stipendium, na jehož základě mohl v letech 1937-1939 působit jako asistent v Historickém semináři na univerzitě v Göttingen. V roce 1938 se patrně pod vlivem Mnichovských událostí přihlásil k SS. Tehdy začal uvažovat o habilitaci, v níž se chtěl věnovat historikovi Augustu Ludwigu Schlözerovi a jeho výzkumům staré Rusi. Od roku 1939 působil jako asistent na Německé univerzitě v Praze. Již 17. 10. 1940 byl ovšem povolán k branné službě. Zemřel 26. února 1943 během bojů u Ladožského jezera. Jen tři dny předtím zemřel u Charkova i jeho přítel Weinelt. Vogt po sobě zanechal manželku Dr. Gertrude Vogt, pedagožku v dívčí škole v Šumperku, a syna Karla Herberta. Karl Vogt byl bezesporu kariéristickým národním socialistou, ale budeme-li jej hodnotit jako historika, lze říct, že svým dílem přispěl k rozvoji české kastelologie a dějin správy. Výsledky jeho práce využívala i česká poválečná historiografie.

Jan Boukal

Původ názvů Falknov a Sokolov

Místní jména – odbornou mluvou oikonyma – se nacházejí všude kolem nás. Jsou to názvy míst, ať už existujících, či zaniklých, které jsou součástí historické paměti. Ovlivňují je společenské změny a čím dál častěji také politika – postupem staletí už nevystihují jen podstatu místa a okolnosti založení, ale jsou také nástrojem např. politického a národnostního vlivu. Názvy se v českých zemích, stejně jako všude ve světě, měnily po celou dobu existence osídlení.

Ze světa známe celou řadu případů přejmenování. V minulém století se místní jména měnila nejvíce v socialistických státech, což souviselo s politickými důvody a vznikajícím kultem osobností a tzv. honorifikací. Nová jména byla inspirována komunistickými pohlavry či místními diktátory – asi nejvíce se v paměti lidí zaryla dvě sovětská města Leningrad a Stalingrad, nyní Petrohrad a Volgograd. Některé názvy měst ovšem přetrvaly dodnes – například Kaliningrad (původně Královec), Engels (původně Pokrovsk) či Gagarin (původně Gžatsk). V minulosti nesla propagandistická jména i sídla oblastí Ruské federace, tedy největšího samosprávného celku v zemi: více než milionový Jekatěrinburg byl v minulosti Sverdlovskem, Nižnij Novgorod Gorkim, Orenburg Čkalovem, Perm Molotovem a Samara Kujbyševem. Sovětsští kosmonauti startovali na svou cestu do vesmíru ne z Bajkonuru, jak se město jmenuje dnes, ale z LeninSKU, respektive do roku 1969 Leninského. Na sovětské mapy se v roce 1976 dostal i poválečný čs. komunistický prezident Klement Gottwald. Jeho jménem bylo pojmenováno město Zmijiv (rus. Zmijov) v Charkovské oblasti na dnešní Ukrajině, které je centrem regionu, v němž se nachází i vesnice Sokolovo, u které se v březnu 1943 odehrála bitva u Sokolova – ta přitom s tímto masovým vrahem neměla vůbec nic společného. Město Gotvald (rusky Готвальд) se ke svému původnímu jménu Zmijiv vrátilo už v roce 1990.

Oikonyma se v minulosti ve velkém měnila i na africkém kontinentu – v tomto případě bylo mnoho měst přejmenováno po skončení koloniálního období, neboť původně odkazovala na bývalé kolonizátory. Také v 21. století se měnila místní jména – hlavně z politických důvodů. Ve vlně dekomunizace na Ukrajině byl přijat zákon nařizující odstranění všech sovětských symbolů a pomníků, stejně jako změnění původních názvů z dob Sovětského svazu. Po roce 2015 tak změnila název stovky ukrajinských obcí – v některých případech dokonce po spolupracovnících nacistů z druhé světové války. V posledních letech pak vidíme změnu historické paměti jako součást etnického čistění i u Ázerbájdžánem získaných oblastí Náhorního Karabachu na úkor Arménie.

V Československu byla situace ve 20. století jiná. Přestože výše zmíněné příklady pojmenovávání měst z nacionálně-ideologických důvodů mohou čtenáři ukazovat, jako by se jednalo o fenomén, který vznikl v Sovětském svazu. Nicméně i v našem prostoru sahají změny názvů hlouběji do minulosti – ještě do dob před vznikem SSSR.

Nejvíce se v Československu měnily názvy po konci druhé světové války. Tento fenomén nabyl – zejména v regionech s původně převážně německým či maďarským obyvatelstvem – masového rozměru. K hromadnému přejmenovávání docházelo na jižním Slovensku, kde došlo mimo jiné v roce 1948 ke změně názvu několika sídel: veliceznámé a střediskové srovnatelné město se Sokolovem ovšem nebylo na Slovensku po druhé světové válce přejmenováno. Strategický význam měla města Parkan – nyní Štúrovo (podle Ludovíta Štúra) či Tornaľa nesoucí mezi lety 1948–1992 název Šafárikovo (podle básníka Pavla Jozefa Šafárika). Obě místa byla mj. v některých obdobích sídly okresu. Městský status mělo již před přejmenováním i Partizánske, dříve Baťovany. Obcí s koncovkou – ovo bylo v rámci demaďarizace na Slovensku přejmenováno několik desítek, avšak málokdy přímo spojením s obdobím druhé světové války. Podle československého válečného hrdiny Josefa Gabčíka se změnil název města Beš (maďarsky Bős) na Gabčíkovo. Gabčík byl jeden z příslušníků operace Anthropoid a úspěšně se podílel na útoku na Reinharda Heydricha. S městem Beš přitom neměl

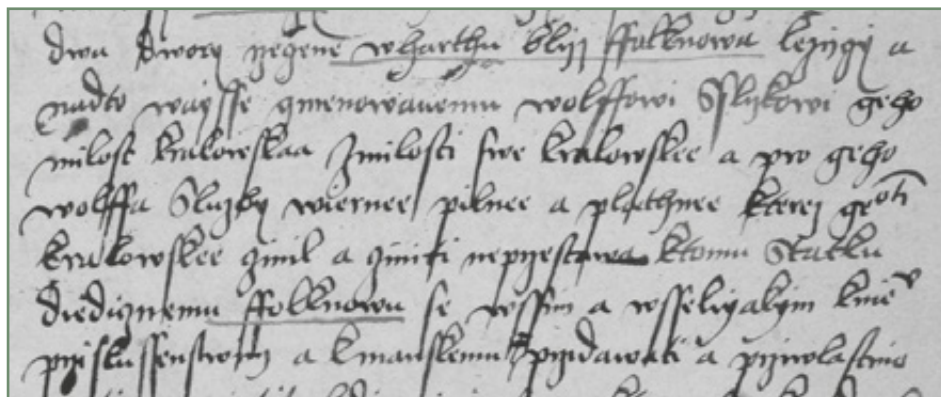
žádnou souvislost. Jménem jediného Slováka, který obdržel titul Hrdiny Sovětského svazu, se jmenuje obec Nálepko na východě Slovenska. Přejmenování bylo součástí pěstovaného komunistického kultu partyzánského velitele Jána Nálepky. Přímoú spojitost s válečnými boji Slovenského národního povstání měla obec Telgárt. Mezi lety 1948–1990 se jmenovala Švermovo, podle Jana Švermy, komunistického politika, jenž zahynul na podzim 1944 při přechodu hory Chabanec. Kromě Slovenska se nejvíce přejmenovávalo v sudetské oblasti. Poválečný odsun německého obyvatelstva z pohraničí přinesl strukturální změnu, jež natrvalo proměnila dotčené oblasti 10 v mnoha směrech. Osidlování převážně novými lidmi narušilo stovky let starou kontinuitu místní kultury. Stejně tomu bylo i na Falknovsku – dnešním Sokolovsku. Otázka přejmenování je ve městě dodnes živá a vedou se k ní rozdílné diskuse. Je názor zastánců německého názvu Falknov oprávněný?

Středověké transkripce

„Bylo to v čase křížových výprav. Někde na horní Ohři žil rytíř Sebastian a ten se zúčastnil tažení proti Turkům, kteří tenkrát znesnadňovali věřícím přístup k Ježíšovu hrobu ve Svaté zemi. Když se pak po letech vrátil do své vlasti, našel místo své tvrze jen spáleniště a zarostlý hrob své ženy a dítěte. Poklekl, pomodlil se nad opršelymi rovy a rozhodl se, že odejde z míst, která mu připomínala ztrátu lidí nejdražších. Pustil se po řece a po krátkém putování lučinatým údolím došel až k soutoku Ohře a Svatavy. Tam si v pustých lesích postavil chýši. Živil se lovem ryb, zvěře a medem divokých včel. Do té krajiny zajížděli často loketští hradní páni na lov se cvičenými sokoly. Rytíř, prošlý těžkými boji, byl prý i dobrým ranhojičem. I vyhledávali ho proto obyvatelé okolních slovanských vsí. Brzy vznikla kolem poustevníkovy srubu osada, kde cvičili lovčí sokoly, a již bylo dáno jméno po sokolech – Sokolov. Obraz sokola později přešel do městského znaku.“

Tak zní pověst o založení města. Jméno vzniklo z výrazu Falke – sokol a Au(e) – mokřina, luh. Složenina tedy mohla být původně názvem luk kolem řeky Ohře, na nichž patrně žilo mnoho sokolů. Oikonymum Falkenau/Falknov je německého původu. Budoucí město doprovázelo v různých variantách od první písemné zmínky až do konce druhé světové války. Název se tak vyvíjel již od 2. poloviny 13. století a největších úprav dosáhl v dobách středověku, kdy byl v různých listinách několikrát zkromolen, přepsán či poupraven.

Vůbec poprvé se o budoucím Sokolově píše v kupní smlouvě z 13. dubna 1279 v kopiíři waldsassenského kláštera, kde se mezi svědky uvádí „Eckehardus, Engelhardus, Albertus frater eisdem dictus de Valkenawe, qui dicuntur Nothafft, milites“. V dochované listině je dosvědčen jistý Albert Nothaft, sídlící na Falknově.

Zemské desky z roku 1555 s názvem města Falknova.

Mapa království českého z roku 1847.

První známá transkripce města je tedy Valkenawe. V souvislosti s Albertem Nothaftem se pak v následujících letech objevují ještě další prameny s formou transliterace Valkenow (1282), Valkenau (1287), Walkenowe (1289), Valchenaw (1290), Valkenowe (1303) či Valkenaw (1309).

Falknov byl v minulosti městem ne zcela významným, a přestože ve středověku obdržel městská práva roku 1313, zůstával tehdy ve stínu daleko slavnějšího a jen několik kilometrů vzdáleného Lokte. V raném novověku pak regionu dominoval i Jáchymov, později Karlovy Vary a nelze opomenout ani Cheb, nejdůležitější historické sídlo obou zmíněných dějinných epoch. Z roku 1318 pochází velmi zajímavá varianta transkripce Valchenave, která je zároveň poslední známou variantou s počátečním písmenem V. Ještě ve 14. století se objevuje nový tvar oikonyma – Falkenow/Walkenow v roce 1359 a Falknaw v roce 1366, která pak převládala ještě minimálně dalších 100 let. Výjimkou je pouze pergamenová listina krále Zikmunda z července 1420, potvrzující městu Sokolov listinu svého bratra Václava IV., s tvarem Falkenaw.

Zmínit lze i českou středověkou variantu z listopadu 1439, kterou můžeme transliterovat jako Ffalknowa. Byla použita i v Klaudivánově mapě Čech (1518), v Loketském urbáři hraběte Šlika (1525) se pak píše o Ffalcknau a v Deskách zemských (1555) pro změnu o Ffolkonově.

Starších zpráv o Falknově nicméně existuje minimálně několik stovek. Je tedy možné, že existuje ještě jiná, doposud neznámá, transkripce názvu. V transliteraci pramenů ze 17. století se do kořene slova der Falke vmístila litera C, jak dokládá záznam z roku 1638 o Falckenau. V Berní rule (1654), vůbec prvním úplném soupisu daňových povinností v Českém království, se potom píše o panství Falkanowske a městu Falckonau.

V novověku se postupně z několika původních variant ustálil čistě německý název Falkenau, případně Falkenau an der Eger, jak dokládají i dobové mapy či jiné prameny. Místní jména se měnila a přizpůsobovala německému a později i českému jazykovému prostředí. V době obranné fáze národního obrození, a zejména poté v období 19. století se počestovalo nejrozumnější názvosloví, které utvářelo novodobý český národ a formovalo moderní společnost. V této době také došlo k prvnímu uvedení nového názvu – Sokolow.

Onen nový český název Sokolow se pravděpodobně vůbec poprvé objevil v práci obrozeneckého básníka a překladatele Jana Nejedlého (1776 – 1834), který jej použil v souvislosti překladu slova s kořenem Falke poprvé pravděpodobně roku 1830 v publikaci Lehrbuch der Böhmischen Sprache für Böhmen. Uvedení místopisného názvu Sokolow v praxi pak bylo poprvé použito v díle pražského kartografa Jana Lotha (1816-1899), konkrétně na mapě Čech (Mappa Království Českého) vydané roku 1847, dnes spíše známou jako Lothovu mapu Čech.

Sokolow je zde uveden jako doslovný překlad svého původního německého jména Falkenau, nejedná se tedy o standardní počestování, ale o kombinaci nově vzniklého jména znějícího přímo obrozenecky s počestěnou koncovkou. Slovo Falke znamená v českém překladu Sokol, název Falkenau pak Sokolí niva/luh. Místo tohoto netypického doslovného překladu byl ponechán pouze kořen slova Sokol a přípona počestěna z Au na ow, čímž vznikl název Sokolow, protože až do poloviny 19. století v češtině neexistovalo písmeno V a psalo se výhradně dvojité W.

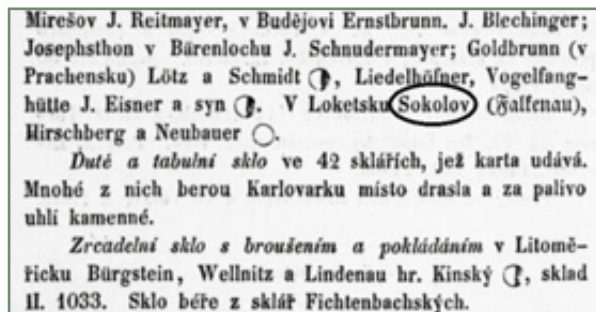
Sokolow

Ve druhé polovině 19. století se čím dál častěji začíná objevovat název Sokolow/Sokolov. V textu Karla Amerlinga (1807–1884) Průmysl v Čechách vydaném poprvé 14. listopadu 1850 a knižně roku 1851 je vůbec poprvé zaznamenán Sokolov s jednoduchým V, když zde autor píše, že se „v Loketsku nachází Sokolov (Falkenau).“ O Sokolowu v Chebsku, prwe w Loketsku je zmínka i Novém kalendáři katolickém (1852).

Zmínka Sokolov = Falkenau/Falknov se nachází též v Kapesním slovníku jazyka českého a německého z roku 1860 či v Příručním slovníku jazyka českého i německého z roku 1865. Zajímavý údaj můžeme sledovat ve výsledcích voleb do říšské rady roku 1879 publikovaných v dobovém tisku. O zvolení Antona Tausche poslancem ve venkovských obcích Cheb, Wildstein, Aš, Kraslice, Nýdek, Sokolov, Loket a Bečov psaly například Plzeňské listy, které neuvádějí německý název Falkenau, ani počestěný název Falknov, nýbrž pouze českou variantu názvu Sokolov.

Ve stejném periodiku, zato o 20 let později, byla na titulní straně vydání z 18. července 1899 uveřejněna zajímavá úvaha o názvu města. Mezi čtenáři totiž vyvolala ohlas zpráva o skonu pražského arcibiskupa kardinála Františka Schönborna (1844–1899) v Sokolově. Česky psané periodikum totiž ve svých textech užívalo název Sokolov, čímž mátló některé německé rozumějící čtenáře. „Z počátku

nevěděl jsem, co je vlastně ten Sokolov. Myslel jsem, že to je skutečně místo, v němž nalézá se zámek hraběte Nostice, kde zvěčnělý duchovní hodnostář skončil. Však chyba lávky! Záhy poučen jsem byl, že Sokolov je česky Falkenau!“ Název Sokolov se tak neoficiálně, ale prokazatelně objevoval již 100 let předtím, než bylo město roku 1948 u příležitosti bitvy u Sokolova skutečně přejmenováno.

Použití názvu Sokolov v statistice Průmysl v Čechách z roku 1852.

Falknov nad Ohří

Po první světové válce a vzniku Československa se začal užívat jako primární úřední název počestěný tvar Falknov nad Ohří. Přesto se už v roce 1919 vedly diskuse, zda nemá být Falknov přejmenován na Sokolov. Zemský správní výbor si vyžádal vědecko-historické stanovisko u ředitelství zemského archivu, jaké varianty oikonyma byly v minulosti uváděny. V závěrečné zprávě z 12. února 1920 psal ředitel zemského archivu Jan Bedřich Novák (1872–1933), že „pro město zvané německy Falkenau nenalézáme v historických dokladech jiného názvu českého než Falknov. (...) Se stanoviska vědecko-historického nelze připustiti, aby tento starý český název Falknov, třeba byl přejat z názvu německého, byl zaměněn novým názvem Sokolov, utvořeným, jak se zdá, beze všeho věcného podkladu hrubým překladem. (...) O změně jména Falknov v Sokolov mohlo by býti jednáno teprve kdyby se nade vši pochybu dokázalo, že název Sokolov je českým lidem v okolí užíván od dávných dob, že se vžil a že byl přejat také publicistikou a literaturou. Důkaz takový však podán nebyl, a proto ředitelství zemského archivu musí ve shodě s dosavadní vědecky podepřenou prací trvati na tom, aby jméno Falknov zůstalo i na dále českým názvem úředním.“

Studie zemského archivu se zabývala pouze staršími prameny z 15-17. století a neanalyzovala jiné zdroje, například publikace z doby Českého národního obrození a 2. poloviny 19. století, kde se název Sokolow/Sokolov prokazatelně vyskytuje a byl přejat také publicistikou a literaturou.

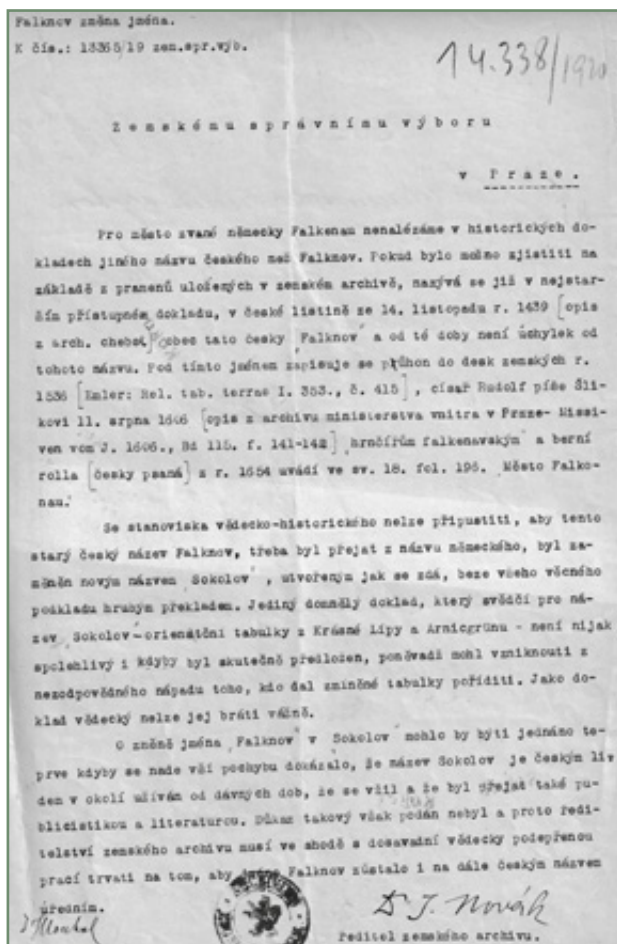
Ke změně názvu tedy za první republiky nedošlo. Vyhláškou č. 324/1921 Sb. vycházející ze zákona č. 266/1920 Sb. bylo pro každé město, obec či osadu stanoveno úřední jméno, které si vytvořil jazyk československý. V případě dnešního Sokolova to tedy bylo oikonym Falknov nad Ohří. Tato počestěná transkripce původního německého názvu pak byla používána jako primární až do 8. března 1948, kdy město získalo současný název Sokolov. V místech, kde podle posledního tehdejšího sčítání lidu žilo alespoň 20 % menšiny, mohlo ministerstvo vnitra za úřední název ustanovit také toponym, které vytvořil jazyk národní menšiny. Tuto výjimku Falknov nad Ohří bezesporu splňoval, protože jeho obyvatelstvo bylo ve velké většině německy mluvící. Jako německý úřední název tak byl ustálen tvar Falkenau an der Eger.

Degermanizace aneb cesta k přejmenování

Poválečná situace v Československu a zejména nálada jeho obyvatelstva si žádala po porážce nacismu o proces tzv. degermanizace. V této souvislosti nenastala jen všeobecně známá poptávka po odsunu obyvatel německé národnosti, ale také po vymazání jakýchkoliv další stop, které by jen patrně připomínaly cokoliv německé, respektive nacistické. Jednou z nejdůležitějších aktivit v tomto procesu vymazání stop po německém obyvatelstvu se staly změny místních názvů a jmen. Stejně jako události, tak i jména a názvy tvoří historickou paměť, jež dotváří komplexní obraz společnosti Falknovska i jiných částí republiky po druhé světové válce. Velmi viditelnou památkou na německé obyvatelstvo byla toponyma – zejména v západních Čechách bylo názvosloví téměř výlučně jen německé nebo výrazně poněmčené. Necelé dva týdny po německé kapitulaci byly ministerstvem vnitra zrušeny německé dublety českých toponym a v červnu 1945 vydalo nařízení, aby byly stávající německé názvy bez oficiálního českého ekvivalentu co nejdříve nahrazeny. Výše zmíněným výnosem tedy oficiálně přestal existovat německý název Falkenau and der Eger a začala se používat pouze počestěná verze Falknov nad Ohří. Degermanizace oikonymie dosáhla v poválečné době obecně pochopení obyvatelstva. Doba si žádala, aby došlo k velkým změnám místních názvů, jejichž cílem nebylo jen odněmčení, ale především bohemizace toponymie.

Do jisté míry se dá říct, že přejmenování probíhalo ve většině případů u sídel s menší důležitostí a nevýznamnou polohou. Výjimku tvořila pouze tři okresní města, která v rámci degermanizace Českých zemí změnila svůj název – již v roce 1945 se Německý Brod stal Havlíčkovým Brodem, o dva roky později Frývaldov Jeseníkem a konečně v únoru 1948 Falknov nad Ohří Sokolovem. Změny názvů významných měst by vedly k přílišnému zmatku a výsledek celého procesu by se stal kontraproduktivní. Zejména v případě typických

německých názvů Varnsdorf, Rumburk či Šumperk zůstal návrhy na přejmenování jen na papíře. Jeden z návrhů na přejmenování severomoravského Šumperka například odkazoval na armádního generála Ludvíka Svobodu, po němž by se sídlo jmenovalo Svobodov. Jak již bylo výše zmíněno, nového názvu se dočkala po roce 1945 jen tři větší města. A hned dvě z nich získala jména honorifikační – původní toponymum Německý Brod nahradil přívlastek Havlíčkův a toponymum Falknov nad Ohří nahradila česká varianta Sokolov. Německý Brod se již za první republiky hrdě ke Karlu Havlíčku Borovskému hlásil, což potvrdila i stavba monumentálního pomníku. I první návrhy na přejmenování na Brod Havlíčkův se objevily už v meziválečném období, k reálné změně názvu ale došlo až v roce 1945 – nové toponymum bylo schváleno ministerstvem vnitra 27. října 1945. Pro československou poválečnou oikonymii je absence honorifikačních jmen charakteristická, a přestože se především v pohraničí nabízela možnost využít honorifikační jména, nebyla tato tendence prosazena. Výjimku tvoří pouze západočeský Falknov nad Ohří – avšak i v jeho případě je honorifikace pouze částečná. Ve Falknově nad Ohří rozhodovala o změnách názvů a počestvování místní správní komise. Postupně tak byly odstraněny veškeré německé nápisy, změnit se musely i názvy ulic a některých hotelů – z hotelu Gössl se stal hotel Česká beseda, hotel Hahm se změnil na hotel Český dům. Situace si podle českého obyvatelstva vyžadovala i změnu samotného názvu města. Tříčlenná místní správní komise (v čele s předsedou Miloslavem Manclem a členy Františkem Šlapákem a Jaroslavem Jindáčkem) za přispění dalších orgánů začala řešit první kroky k přejmenování města na podzim 1945. Nabízely se dvě varianty: zůstat u německy znějícího oikonyma Falknov nad Ohří, či město nazvat obrozeneckým Sokolovem, který se jako varianta Falkenau objevoval už od poloviny 19. století. Obdobně celou situaci viděl i jistý Karel Krigler z Kohoutova č. p. 79 u Dvora Králové nad Labem. Ten v prosinci 1945 zaslal Místní správní komisi ve Falknově nad Ohří dopis, ve kterém navrhl odněmčení jména, a to právě na Sokolov, Sokolice, Sokodoly či Doloslavy. K návrhu Sokolov napsal: „Je to jakýsi překlad, ale také zároveň pěkné české jméno.“

Odmítavé vyjádření Zemského archivu z roku 1920 o změně názvu města.

Důležitou roli v událostech na přelomu let 1945 a 1946 hrál Václav Němec (1912–2001), místní učitel a toho času vládní zmocněnec Ministerstva školství. Němec byl vlastencem, který žil na Falknovsku již za první republiky a po válce se stal průkopníkem regionální historiografie. Svůj život zasvětil popularizaci místní historie. Z dob svého působení v Citicích znal i rodinu Morových, jednu z mála českých rodin v obci žijících. Je velmi pravděpodobné, že se přátelil i s Karlem Morou, který v roce 1939 odešel z Falknovska do zahraničí a vrátil se do poválečného Československa jako válečný hrdina a veterán bitvy u Sokolova.

Místní správní komise ve Falknově nad Ohří na svých zasedáních o změně názvu intenzivně jednala po celou první polovinu ledna 1946 a 15. 1. se definitivně usnesla na tom, aby byl Falknov nad Ohří přejmenován na Sokolov. Rozhodnutí bylo už tehdy odůvodněno překladem německého slova der Falke na český Sokol, ale také na paměť bitvy u Sokolova – s čímž přišel právě místní učitel Václav Němec – jak už bylo výše zmíněno, erudovaná osobnost regionální historiografie. „Falknov má ve znaku sokola a podle německého der Falke bylo město po německu Falkenau a po česku Falknov. Dnes po 6 letech nacistickém beshněni zbavují se lidé i obce německých názvů. Proto i my chceme zbavit se německého názvu a žádáme o pojmenování Sokolov na paměť slavné bitvy.“ Komise v žádosti na přejmenování odkazovala i na původ historického názvu s tím, že již „v dávných dobách vlastenečtí lidé zčeštili jméno Falknov na Sokolov.

Po odsunu Němců bude město české a jediné název města by nadále hlásal, že to bylo město německé, a to my nechceme, my chceme, aby město nejen vzkvétalo a hlásalo do světa dobré jméno (...), ale aby to hlásalo jménem českým, v jehož znaku jest ten krásný pták sokol.“ Návrh na změnu názvu byl na ministerstvo poslán v březnu 1946 – u příležitosti 3. výročí bitvy u Sokolova. Město ovšem v otázce přejmenování nebylo úplně jednotné. S návrhem na změnu názvu se totiž přišlo ještě před samotným odsunem německého obyvatelstva, což pochopitelně vyvolalo u této skupiny negativní reakce. Většinu roku 1946 se místní a okresní správní komise (a později místní/okresní národní výbor) věnovala jiným administrativním záležitostem – již zmiňovanému odsunu a následnému osidlování a žádost na ministerstvo se tak mírně opozdila. Proti změně pak začal v létě 1946 vystupovat člen MNV Ladislav Pokorný. Přál si zůstat u německého názvu města, pro což argumentoval vžitím názvu, který představoval celou řadu průmyslových pojmů. Požadoval, aby se k návrhu na přejmenování vyjádřily například průmyslové korporace či samotní občané.

Referendum

Námítky na přejmenování podaly pouze průmyslové podniky. Argumentovaly, že je „Falknov svým uh-lím a výrobky světoznámým a přejmenování by mohlo na popularitě uškodit.“ Jak nyní víme s odstupem času, přejmenování na popularitě Sokolovu neuškodilo. Názor samotných občanů města nebyl představitelům samosprávy lhostejný. Probíhaly různé diskuse, hovořilo se o názvu Sokolov. Na základě žádosti Okresního pedagogického sboru se pak Místní správní komise ve Falknově nad Ohří rozhodla uskutečnit místní referendum o přejmenování města. Hlasování mělo proběhnout za pomoci potravinových lístků. Přídělový systém v Československu zůstal v platnosti i po druhé světové válce (přetrvál až do měnové reformy v roce 1953). Potravinové lístky byly v době vyhlášení referenda (květen 1946) rozdělovány ve třech věkových kategoriích, pro osoby do 6 let, od 6 do 18 let a pro dospělé nad 18 let. Hlasovat ve Falknově nad Ohří mohli všichni dospělí občané. Ti při výdeji potravinových lístků obdrželi speciální formulář s příslušným vysvětlením, aby přeškrtnli jedno ze jmen (Falknov nad Ohří nebo Sokolov) a vyslovili se tak pro stávající německý nebo nový český název. Výsledek? Pro změnu názvu na Sokolov bylo 87 % občanů, zbytek proti. Obyvatelstvo o tom bylo informováno vyhláškami a místním rozhlasem. Město tak mohlo být definitivně přejmenováno. Proces přejmenování se přesto protáhl o další měsíce. Důležitou roli tehdy sehrály i první poválečné volby, jež měly zásadní dopad na další směřování politického vývoje v Československu. Ve volebním kraji Karlovy Vary vyhrála s 52,3 % hlasů Komunistická strana Československa (KSČ), volby ovládla i celorepublikově a novým předsedou vlády se stal Klement Gottwald. Vítězstvím KSČ došlo

k výraznému posílení jejího vlivu. Komunisté se snažili ovlivnit i přejmenování Falknova nad Ohří. Souhlasili se starým návrhem učitele Václava Němce přejmenovat město u příležitosti bitvy u Sokolova, aby podpořili šíření tradic československé armády, ale zároveň přišli i s radikálnějším řešením. Město se nemělo jmenovat Sokolov, nýbrž Sokolovo – tedy stejně, jako vesnice na Ukrajině, kde se bitva v březnu 1943 odehrála. „Rada MNV se dne 17. června 1947 usnesla na malé změně a sice ze Sokolov na Sokolovo a toto přejmenování navrhuje MNV jednomyslně,“ psala počátkem září 1947 v novém dopise směřovaném na ministerstvo vnitra.

Do záležitosti o přejmenování města se na podzim 1947 vložil jeden z veteránů bitvy u Sokolova, poslanec zvolený ve volebním kraji Karlovy Vary za KSČ a také předseda osidlovací komise, Bedřich Steiner. Nesouhlasil s návrhem názvu Sokolovo a intervenoval za původně plánované jméno Sokolov, tedy oikonymum zakončené formantem -ov. Podářilo se mu tím přesvědčit i zástupce MNV Sokolov, kteří vzali svůj návrh zpět.

Falknov nad Ohří tak nebyl přejmenován u plánovaného 3. výročí bitvy u Sokolova v březnu 1946, nýbrž až o dva roky později, a to v rámci hromadného přejmenování více oikonym po celém Československu. Podle vyhlášky ministra vnitra Václava Noska (1892–1955) číslo 200 ze dne 5. února 1948 uveřejněné v Úředním listě ze dne 8. února 1948, díl I., částka 23, byl Falknov nad Ohří přejmenován na Sokolov. V sokolovském okrese byly dále ve stejný den přejmenovány ještě obce Bystřina (původně Reichenbach, dnes zaniklá), Ostrov (původně Verda, dnes zaniklá) a Kamenice (původně Štampach), všechny ležící ve Slavkovském lese.

Motivačním východiskem oikonyma Sokolov byla kromě překladu jména také snaha připomenout bitvu u ukrajinského Sokolova, která položila základy bojových tradic zahraniční československé armády na východní frontě. Jedna z osobností bitvy – Karel Mora – pocházela ze Sokolovska, v západních Čechách se pak po válce usadily další desítky bojovníků v rámci osidlování pohraničí. Bitva u Sokolova měla spíše morální než vojenský význam. Čechoslováci byli první zemí, která se zapojila s Rudou armádou do boje proti nacistům na východní frontě. U Sokolova bojovali v čs. jednotce občané 21 zemí světa, vůbec poprvé byly v dějinách naší armády do boje nasazeny ženy. Komunisté hrdinskou bitvu Čechoslováků využili po únoru 1948 ke své propagandě. Nicméně mezi vojáky tehdy nebyli jen samí komunisté, naopak byli i menšině.

V odkazu bojů u Sokolova

Západočeský Sokolov nebyl jediným toponymem v Československu, který se měl jmenovat v odkazu bojů u Sokolova. Pouze Sokolov se měl ovšem na památku bitvy přejmenovat krátce po skončení války a daleko dříve, než KSČ vyhrála první poválečné volby a více než 2 roky dříve, než proběhl komunistický převrat v únoru 1948. Je tedy zcela bezpředmětné jméno města Sokolova přirovnávat ke komunistické propagandě. Faktem nicméně zůstává, že mezi lety 1948–1989 byl obraz bitvy zneužit tehdejší totalitou – jejíž součástí se měly stát i další honorifikační toponyma: na podzim 1949 neprošel navrhovaný název Sokolovo pro jihomoravskou obec Ochoz u Brna. Toto sídlo vzniklo po druhé světové válce sloučením obcí Obce a Ochoz. Na jednáních místního národního výboru padlo několik návrhů na nové pojmenování. První odkazoval na stávající provizorní název Obce-Ochoz, druhý, jako vhodnější a známější název, preferoval název Ochoz a třetí návrh měl připomínat památku bitvy u Sokolova nazváním Sokolovo. Ke konečnému výběru i přes různé návrhy nedošlo a došlo tak k odložení celé záležitosti na další roky. Do zoufalé situace se nakonec vložilo samotné ministerstvo vnitra a vyhláškou ze začátku prosince 1950 určilo definitivní název Ochoz u Brna s veřejným užíváním od 1 ledna 1951.

Ještě větší kontroverze ovšem vyvolal návrh na přejmenování oblasti obce Adršpach a přilehlých skal podle hrdiny bitvy u Sokolova, kapitána Otakara Jaroše. Jaroš byl za minulého režimu vykreslen za vzorného komunistu, ve skutečnosti byl ale jeho úhlavním odpůrcem. Přestože byly po únoru 1948 pro degermanizace názvu Adršpach podniknuty některé kroky, včetně písemného souhlasu rodiny kpt. Jaroše s přejmenováním, ke změně nikdy nedošlo. Zůstává proto otázkou, zda by se název Jarošovy skály užíval dodnes či by přišlo po pádu komunistického režimu k navrácení původního přívlastku Adršpašské.

Propaganda jako Gottwaldov?

V posledních letech se objevují názory, že v případě Sokolova se jednalo o stejnou poučnou propagandu jako v případě Gottwaldova (Zlína). Změna názvu Zlína se začala řešit spontánně až po únorových událostech roku 1948. Návrh na přejmenování vznikl jako spontánní akce zlínského dělnictva a byl prezentován v duchu tehdejšího rodícího se kultu „prvního dělnického prezidenta a prvního dělníka“ Klementa Gottwalda, a to u příležitosti jeho 52. narozenin. Administrativním zdůvodněním se mělo stát sloučení města Zlína a několika okolních obcí v tzv. Velký Zlín. Přejmenování města bylo navrženo v listopadu 1948 a potvrzeno vyhláškou ministerstva vnitra s platností od 1. ledna 1949.

Dalším příkladem uplatnění honorifikačního jména po komunistickém politikovi se stala dnes okrajová čtvrť Kladna, která nese název Švermov až do současné doby. Koncem ledna 1949 bylo rozhodnuto na základě zasedání Místních národních výborů Hnidousy a Motyčín o spojení obou obcí a vytvoření nového místního jména – tím byl vybrán Švermov v upomínku Jana Švermy (1901–1944), který byl jedním z předních funkcionářů KSČ. V diskusi tehdy padly i návrhy jako Leninov, Stalinov či Žukov. Ministerstvo vnitra nakonec nový název stanovilo s účinností od 5. května 1949. Mezi lety 1948–1990 nesla i slovenská obec Telgárt pojmenování Švermovo.

Přejmenování toponym Zlín a Švermov/Švermovo tedy bylo čistě z propagandistických důvodů v rámci budování kultu osobnosti bývalých komunistických funkcionářů a patří do zcela jiné kategorie oblasti i období, než bylo přejmenování Sokolova.

Vývoj názvů města Sokolov od jeho první písemné zmínky do současnosti.

Jazyková forma názvu	Rok transkripce (přibližně)
Valkenawe	1279
Valkenow	1282
Valkenau	1287
Walkenowe	1289
Valchenaw	1290
Valkenowe	1303
Valkenaw	1309
Valchenawe	1318
Falkenow	1359
Falknaw	1366
Falknow	1403
Falkenaw	1420
Ffalknow	1439
Ffalcknau	1525
Ffolknow	1553
Falckenau	1638
Falckonau	1654
Falkenau	18. století
Folkenáu	Chebský dialekt
Falkenau an der Eger	neznámo, oficiálně do května 1945
Falknov	19. století
Falknov nad Ohří	19. století, oficiálně od roku 1923
Sokolow	1830
Sokolov	1851, oficiálně od roku 1948

Jiří Klůc

O střeleckém spolku v Kraslicích

Od počátku lidské existence měl člověk potřebu se sdružovat a žít ve skupině. Zpočátku jen aby přežil a chránil se před vnějším nebezpečím. Na evropském kontinentu vznikala různá společenstva, bratrstva a spolky snad již od 8. století. Nejvíce jich bylo založeno na přelomu 13. a 14. století. V následujícím století v souvislosti s rozvojem měst bylo nutné tato města ochránit, protože správa země na to neměla dostatek finančních prostředků. U většiny měst ani v jejich okolí nebyly žádné vojenské posádky, měšťané se proto o svou ochranu museli postarat sami. Vznikala tak první střelecká společenství. V jejich čele stáli zvolení střelečtí mistři, dozor nad nimi měly městské rady. Členové dohlíželi hlavně na pořádek na trzích a zajišťovali protipožární hlídky, účastnily se městských slavností nebo vítali významné osobnosti.

Původní zbraní středověkých střelců byly luky a kuše. Palné zbraně používali až později. Každý střelec pak vlastnil dlouhou palnou zbraň různých typů se střelivem. Používaly se s doutnákem, s perkusními, křesadlovými nebo kolečkovými zámky. Méně se objevovaly tzv. karabiny, pistole či vzduchové pušky. Výrobu zajišťovali obvykle regionální puškaři. Střelci nosili i tzv. chladné zbraně, např. rapír, halapartnu, tesáky, nože a později meče nebo šavle.

Základem existence každého spolku byly finance poskytované městskou radou a šlechtickými rody. Na provoz střeleckého spolku měly povinnost také přispívat každoročně ostatní místní spolky a řemeslnické cechy. Dalšími zdroji financí byly rovněž různé poplatky a pokuty dané stanovami. Každý člen platil na provoz spolku příspěvek, především na terče a střelivo. Každý spolek si vedl účetní knihu, kterou několikrát během roku kontroval pověřený člen. Veškeré příjmy a výdaje se schvalovaly písemnou formou.

K nejstarším doloženým střeleckým společenstvím na území Českého království patřilo bratrstvo Nového města pražského založené císařem Karlem IV. v roce 1360. Postupně se takové spolky zakládaly i v dalších městech. Měšťanské ozbrojené sbory ostrostřelců měla tehdy téměř všechna větší města. Nejvíce spolků vzniklo v průběhu 16. století. Tehdy se staly významnou vojenskou složkou obrany země. Jejich vznik souvisel hlavně s hospodářským rozvojem jednotlivých oblastí spojených s těžbou a zpracováním nerostných surovin. Místní měšťanstvo bylo nuceno z důvodu ochrany svého majetku organizovat ozbrojené spolky a městské gardy. Některá města dokonce cvičila své obyvatele ve zbraní. Službou ve zbraní byli povinováni přímo šlechtě. Měšťané se sami podíleli v dobách ohrožení na obraně města. Samotný panovník se často přesvědčil o tom, že jsou spolehlivějšími spojenci než mnozí šlechtici. Proto některým městům dával nová

privilegia. Z původní obrany občanů se později staly společnosti ostrostřelců. Po třicetileté válce ovšem ztrácely pozvolna svůj dosavadní význam.

Zřejmě tehdy začali členové střeleckých spolků používat palné zbraně také pro zábavu. První střelnice těchto spolků se objevují již v 16. století, obvykle za městem. Členové spolku na nich cvičili střelbu do ručně malovaných dřevěných deskových terčů. Cvičné střelby probíhaly obvykle každou neděli většinou pod širým nebem.

Jedna z dochovaných fotografií kraslického střeleckého spolku.

Každoročně se u příležitosti různých svátků a slavností pořádaly střelby do terčů a figurín, které patřily k největším událostem každého města a účastnili se jí nejen místní. Nejstarší zprávy o střelecké soutěži na českém území pocházejí z období vlády císaře Maxmiliána II. Habsburského z druhé poloviny 16. století. Vítězové soutěží získali kromě finanční odměny někdy i různé poháry, řetězy či dokonce živá zvířata.

Krasličtí ostrostřelci.

Činnost zájmových spolků opět ožil až ve druhé polovině 19. století v mnoha městech rakousko-uherské monarchie. Největší rozmach zakládání nových spolků různého zaměření trval od 70. let 19. století až do vypuknutí Velké války. Jednalo se např. o spolek dobrovolných hasičů, konzumní, vzdělávací, okrašlovací, tělocvičný, pěvecký, divadelní, sportovní a další. Spolkový život na přelomu 19. a 20. století vrcholil.

Střelecké spolky stále měly povinnost chránit města v případě jejich obléhání, ale stávaly se spíše společenskými a zájmovými organizacemi. Členství v nich bylo prestižní záležitostí. Členy mohli být jen vážení měšťané. Spolky měly své parádní uniformy, prapory, klubovny, střelnice, sály i hostince.

Pro jednotlivé střelecké spolky byla vydávána společná pravidla a řády (Statuty), která se v průběhu času často upravovala a doplňovala.

Jednotné stanovy byly zavedeny rozhodnutím nejvyšších úřadů monarchie nařízením v únoru 1837. Na tehdejší Loketskú navázal na tato nařízení v témže roce svým rozhodnutím C. K. úřad a Magistrát, kterým upravoval činnost střeleckých spolků. Podle nařízení z roku 1843 mohly být zřizovány soukromé spolky. Důležitým mezníkem v činnosti spolků byl císařský patent ze dne 26. 11. 1852 č. 253 říšského zákoníku, který umožňoval jejich zakládání. Upravoval všechny právní záležitosti. Od roku 1855 bylo vše hlášeno policejnímu ministerstvu. Dohled nad spolky spadl pod zemské místodržitelství a vykonávali jej tzv. zeměpanští komisaři. Další úpravu přineslo vydání tzv. „Říjnového diplomu“ v roce 1860, následně pak zákon č. 134 z 15. 11. 1867 o právu spolčovacím. Tyto úpravy byly převzaty v roce 1918 do právního řádu nově vzniklé Československé republiky.

V loketském kraji patřily k nejstarším střeleckým spolkům ty v Horním Slavkově, Krásné a Lokti. Existovaly i v dalších místech, např. v Karlových Varech, Sokolově, Jáchymově, Ostrově, Bochově, Nejdku, Hroznětíně, Jindřichovicích, Oloví, Krásném Údolí i Kraslicích.

V lednu 1861 bylo na schůzce střeleckých spolků ustanoveno Krušnohorské sdružení střeleckých spolků. V září téhož roku mu byly stanovy potvrzeny královským místodržícím. Používala byla jednotná pravidla činnosti, např. váha střel, pravidla manipulace se zbraní, materiál a velikost terčů apod. Zároveň byl vytvořen fond na podporu členů (sirotků a vdov).

Podle historických záznamů vznikl Sbor ostrostřelců do terče (*Scheibenschützengesellschaft*) v Kraslicích snad do poloviny 17. století. O přesném roku panují však nejasnosti. Nejčastěji se uvádí rok 1637. V roce 1646 jeho představitelé David Herold a Hans Gilbert zakoupili pozemek v prostoru části zvané Mühlwiese (dnešní sídliště Sever) za účelem zřízení střelnice, kde členové spolku cvičili střelbu a pořádali vlastní soutěže.

V roce 1674 potvrdil Johann Hartwig von Nostitz činnost místního kraslického střeleckého spolku vydáním nadační listiny. Ve městě vykonával spolek strážní službu a zajišťoval mnohé městské nebo církevní

slavnosti. V dobách nepokojů a válek měl za povinnost udržovat ve městě a jeho okolí klid a pořádek. Osvědčil se v několika válečných konfliktech. Ve válce o španělské dědictví (1701-1714) chránil hranice a město před nepřáteli. Za tímto účelem byla po dohodě s místním úřadem zřízena na tržnici v budově tehdejšího městského muzea samostatná strážní místnost, ve které se členové spolku spolu s dalšími zbrojnými občany pravidelně stahovali do strážní místnosti. Město spolek strážil i během sedmileté války (1756-63). Za prusko-rakouských válek (1866) po opuštění císařského a královského četnictva zajišťoval bezpečnost ve městě.

Kraslický kronikář zapsal, že 17. března 1848 došla do Kraslic zpráva o nové ústavě týkající se svobody tisku a dalších svobod. Poté musel nastoupit kraslický střelecký spolek a střílet nepřetržitě do vzduchu. Za účasti obyvatelstva procházeli členové městem plného provolávání slávy a křiku. Na městských domech vlály červenobílé zemské a černožluté císařské prapory.

Kraslický střelecký spolek vždy projevoval rakousko-uherské monarchii vlastenectví a věrnost. V roce 1868 mu udělil císař František Josef I. zvláštním rozhodnutím privilegium mít na praporu říšského orla a jako rozlišovací znaky nosit zlaté hedvábné polní pásky, zlaté portepée a hlavice šavlí. Místo černých manžet mohli členové spolku používat zeleno hedvábné. Dne 4. května 1870 obdržel spolek na základě císařského dekretu nové stanovy a privilegium městského ostrostřeleckého sboru.

Další střelnice (Schützenhof) se pravděpodobně podle jednoho ze zápisů v městské knize nacházela v části města zvané „Mühlgraben“ a zřejmě byla majetkem města. Ta byla později přemístěna, protože střelba se stala již nebezpečnou pro okolí. Dalším známým místem střelnice spolku byl pozemek v části zvané Räumermühle. K slavnostnímu otevření mohlo dojít 1. května 1871.

V dřívějších dobách nebyli členové střeleckého spolku uniformovaní. Až Ignaz Dotzauer (hejtman v letech 1790-1809), majitel mlýna, chtěl, aby členové střeleckého spolku chodili v černých kalhotách a tmavě modrých kabátcích. Za vedení spolku Johannem Zeidlerem, místním hodinářským mistrem (1814-25), byly předepsány pevné stanovy a změněny uniformy - šedé kabáty se žlutými knoflíky, žluté kožené kalhoty, vysoké boty, klobouk se zelenými chocholy. V letech 1833-1837 byla nutná změna uniformy, aby byla v souladu

Oslava 300 let střeleckého spolku spojena se svěcením nového praporu v Městských sadech v roce 1937.

s uniformami vojska. Členové spolku nosili modré kabátce se zeleným stojacím límcem, žlutými knoflíky, světle šedé kalhoty se zelenými pruhy a klobouk s chocholem z kohoutích per, u pasu s šavlí a kartuší zdobenou písmenem „G“ ve věnci. V roce 1858 došlo k další změně. Střelci nosili šedočervené kalhoty, zelené kabátce s červenými stojacími límečky, klobouky s kohoutími pery. K dalším změnám došlo ještě v letech 1864 a 1869. Nakonec v roce 1881 byly opět přijaty modré kalhoty.

Každý střelecký spolek měl svůj prapor. Zřejmě na prvním z těch kraslických, na zeleném hedvábí bylo uprostřed červené písmeno „G“. Na praporu známém z roku 1858 byl na bílém hedvábí starý městský znak s písmenem „G“ a nápisem „Gott schütze Graslitz“ na straně druhé. V roce 1861 měl spolek třetí nový prapor, který v roce 1870 nahradil další jako dar od rytíře Dotzauera. Ten zůstal až do změny v roce 1868, kdy byl prapor znovu pozměněn. Na v pořadí pátém praporu byl městský znak a rakouská říšská orlice. Heslem kraslického spolku bylo: „Veškerá čest pochází z věrnosti“.

Členové spolku se v parádních uniformách, s praporem, se zbraněmi a metály a hudbou účastnili mnoha významných společenských, církevních a dalších slavností v regionu i za jeho hranicemi. Například při návštěvě hraběte Johanna Hartwiga von Nostitze, když zakoupil kraslické panství, nebo při návštěvě císaře Josefa II. 7. 6. 1766. U příležitosti korunovace Leopolda II. německým císařem se v Kraslicích konala velká slavnost za účasti místního střeleckého spolku. Ten nechyběl ani při uvádění nového faráře, po zvolení starosty a městské rady.

Spolek se účastnil mnoha dalších akcí v Karlových Varech, Sokolově, Chebu, Františkových Lázních, Lokti, Lubech, Jindřichovicích, Kynšperku nad Ohří, Oloví, Rotavě, Tisové a Zelené Hoře. V srpnu 1878 navštívil spolek Prahu s hudební kapelou u příležitosti převzetí záštity korunního prince arcivévody Rudolfa nad všemi střeleckými spolky.

Velmi dobré pověsti se těšily plesy střeleckého spolku, které byl pořádány přímo na střelnici nebo v některém z místních hostinců. Spolek rovněž pořádal koncerty v Kraslicích a v dalších místech.

V letech 1850 až 1908 si spolek vedl pamětní knihu, ve které můžeme například vysledovat počty členů (1835:90, 1848: 103, 1878: 195, 1889: 153), dále jména představitelů v čele spolku (1809-1871: Philipp Diessner, Johann Zeidler, Alois Breinl, Wenzl Dotzauer, Wenzel Köstler, Anton Breinl, Josef Korb - (1871-1920) Josef Meindl a Emanuel Kohlert-Breinl, Josef Kühnl, Christian Breinl, Emanuel Meinl, Josef Messany, Vinzenz Korb, Anton Gerstner, Robert Kohlert a Daniel Korb, Ottomar Leistner, Karl Reif.

V aktivní činnosti spolek pokračoval i po první světové válce. Při 300. výročí svého vzniku v roce 1937 vysvětili členové nový prapor v městských sadech. Tehdy se možná jednalo o poslední veřejné vystoupení spolku.

Starý prapor kraslických ostrostřelců.

Statuta spolku z roku 1870.

Od konce 30 let do první poloviny 40. let 20. století aktivity spolků postupně slábly, až úplně zanikly. Hlavním důvodem byla nová společenská a politická situace v Evropě, především nástup nacismu v Německu. Po připojení pohraničí v roce 1938 k Velkoněmecké říši Adolf Hitler všechny spolky zrušil.

Stanislav Meinl

Kraslické nouzové peníze z roku 1918 a okolnosti jejich vzniku

S koncem 1. světové války roku 1918 se blížil i rozpad rakousko-uherské monarchie a rostly snahy o vznik samostatných národních států. Vydání nouzových peněz v Kraslicích předcházelo rychlý sled událostí, které je třeba pro pochopení souvislostí zmínit.

Rakouský císař Karel I. se ještě pokusil zabránit rozpadu svého státu a vydal 16. 10. 1918 svolání „Mým věrným rakouským národům“ („An meine treuen österreichischen Völker!“) známé jako Národní manifest, ve kterém proklamuje, že „Rakousko by mělo být podle vůle svých národů spolkovým státem, ve kterém by každý národní kmen ve svém sídle měl vytvořit svůj vlastní stát.“ Každému národnímu státu měla být zajištěna jeho samostatnost. Vyzval jednotlivé národy, aby z poslanců Říšské rady každého národa vytvořily národní rady, které měly navzájem uplatnit zájmy národa společně s jeho vládou.

Národní rady byly během několika dní skutečně ustanovovány. Vznikaly též národní rady německé, které se také dožadovaly práva na sebeurčení svého národa. Němečtí poslanci rakouské Říšské rady se sešli ve Vídni 21. 10. 1918 a ustanovili Provizorní národní shromáždění Německého Rakouska. Pro tuto nově vzniklou německou zemi zvolili název „Německé Rakousko“ (Deutsch-Österreich). Němečtí poslanci z českých zemí již dříve odmítali vznik samostatného Československa a prosazovali úmysl české země rozdělit a část

s německým obyvatelstvem připojit k Německému Rakousku. Den po vzniku Československa se usnesli vyčlenit ze severozápadního pohraničí provincii Německé Čechy (Deutsch-Böhmen) a připojit ji jako autonomní jednotku do vzniklého Německého Rakouska.

Němečtí poslanci ze severovýchodu Čech, severu Moravy a Slezska vyhlásili zřízení provincie Sudetsko (Sudetenland) se sídelním městem Opava (Troppau) a její připojení k Rakousku. 3. 11. 1918 deklarovali zástupci německého obyvatelstva na jižní a jihozápadní Moravě ustanovení provincie Německá jižní Morava (Deutsch-Südmähren) s největším městem Znojmo (Znaim). O několik dní později deklarovali zástupci Němců v jižních Čechách vznik provincie Šumavská župa (Böhmerwaldgau) se sídelním městem Český Krumlov (Krumau).

Inzerát městské spořitelny Kraslice.

Úsilí o připojení německých provincií k Rakousku mělo za cíl spojení Rakouska a našich pohraničních území v jeden společný stát. Ze zákonného vyhlášení Německého Rakouska jako republiky ze dne 12. 11. 1918 je zřejmé, že se chtělo stát součástí nově vzniklé Německé republiky. Císařův manifest tak spíš přispěl k rychlému rozpadu monarchie.

Bylo zřejmé, že Rakousko již nemůže pokračovat ve válce, i když je třeba poznamenat, že boje první světové války na západní frontě byly ukončeny teprve podepsáním příměří s Německem 11. 11. 1918 ve francouzském Compiègne.

Čeští poslanci Říšské rady odstoupili již počátkem října 1918 ze svých funkcí a oznámili, že dále je třeba jednat s Československou národní radou a posléze s exilovou prozatímní česko-slovenskou vládou (vznikla 14. 10.). Její předseda Tomáš Garrigue Masaryk zveřejnil urychleně Prohlášení nezávislosti československého národa (tzv. Washingtonskou deklaraci), ve kterém odmítal rakouskou federaci a nastínil základy nového státu, budoucího Československa jako svrchované demokratické republiky. Deklarace je datována k 18. 10. 1918 v Paříži jako v oficiálním sídle vlády. Samostatný stát československý byl vyhlášen 28. 10. 1918. Jeho hranice však nebyly ještě stanoveny.

Vyhlášení provincie Německé Čechy 29. 10. 1918, do které patřil i pohraniční okres Kraslice, se projevovalo navenek, kromě jiného, tím, že úředníci nosili na svých služebních čepicích červeno-bílo-červené kokardy, namísto kokard s písmeny „K“ (Karel), dříve „FJ I“ (Franz Josef I.). Sídlem zemské vlády Německých Čech byl Liberec (něm. Reichenberg) a zemským hejtmánem se stal Dr. Rudolf Lodgmann von Auen (na několik dní před ním 29. 10.–5. 11. Rafael Pacher). R. Lodgmann byl rovněž poslancem Provizorního nár. shromáždění Německého Rakouska a odmítal spolupráci na vytvoření československého státu. K jeho nejbližším spolupracovníkům patřil, kromě jiných, také Hans Petermann, který byl později vrchním komisařem okresního úřadu v Kraslicích (zemřel v r. 1948 v Mnichově).

Současně s vyhlášením zemské vlády Německé Čechy se začaly v okresních městech utvářet národní rady. V Kraslicích byla vytvořena německá správa 4. 11. 1918, v jejímž čele stál továrník A. R. Breinl.

Anton Richard Breinl (*27. 4. 1849 Kynšperk n. O. – †4. 6. 1928) založil v Kraslicích r. 1875 firmu na výrobu dětských hudebních nástrojů a hraček. A. R. Breinl byl dlouhou dobu členem obecního a okresního zastupitelstva. V r. 1899 se stal okresním starostou a v této funkci setrval do zrušení okresního zastupitelstva místodržitelstvím v Praze dne 7. 3. 1919. Byl dlouho v čele německé národní rady a komorním radou obchodní a živnostenské komory v Chebu. Jako spoluzakladatel se zasloužil o vznik městské elektrárny v Kraslicích (r. 1904), okresní nemocnice v Kraslicích (r. 1905) a městské spořitelny (1891). Podílel se (i finančně) na výstavbě budovy C. k. odborné školy pro výrobu hudebních nástrojů v Kraslicích (r. 1902), jak je zřejmé i z pamětní tabule, která se dnes nachází ve vstupu do budovy školy v ulici Pod Nádražím. Kraslický

A.R. Breinl - patron vojenského sboru veteranů Kraslice.

vojenský sbor veteránů nesl jeho jméno (A. R. Breinl Militär-Veteranen-Corps, Graslitz). Na obrázku je zachycen jako patron sboru v r. 1905. Jeho přes 50 roků trvající manželství s Annou, roz. Hüttlovou zůstalo bezdětné. Za jeho zásluhy jej město jmenovalo čestným občanem. V areálu bývalé firmy A. R. Breinl sídlila dlouhá léta firma Autobrzdy, dnes je na tomto místě firma Kornet, s. r. o. Zašlou slávu této doby ještě dnes připomíná Breinlova vila. V 1903 si toto reprezentativní sídlo nechal postavit v tehdejší ulici Pilszteig (dnešní Lipová ulice) na levém břehu Stříbrného potoka. Vilu ve stylu romantizující secese navrhnul architekt Otto Steinl. Tato honosná stavba továrníka Breinla slouží od r. 1963 do dnešního dne dětem jako mateřská škola. Budova č. p. 1091/17, která je v majetku města Kraslice, je od r. 2012 chráněna jako kulturní památka.

V závěru roku 1918 došlo v okrese Kraslice, stejně jako i v jiných okresech k nedostatku platebních prostředků, neboť lidé si dělali zásoby peněz. Rakousko-uherské korunové mince totiž obsahovaly vysoký podíl zlata a stříbra. Mince byly během války spekulativně schovávány, protože se očekávalo zvýšení jejich tržní ceny z důvodu obsahu drahého kovu.

Jediná banka oprávněná k vydávání bankovek, tj. centrální Rakousko-uherská banka, tiskla bankovky ve Vídni. Zásobování filiálek Rakousko-uherské banky na našem území hotovostí zůstalo i po vzniku Československého státu pod faktickou kontrolou výkonných orgánů tohoto hlavního ústavu.

Některé informace z této doby najdeme v časopise „Graslitzer Heimatbrief“ č. 91/2 z r. 1964. Nejblížeji pobočka centrální emisní banky pro Kraslice byla bankovní pobočka Rakousko-uherské banky v Karlových Varech, která měla pobočku u Spořitelního a záloženského spolku v Kraslicích. Tato pobočka měla za úkol bankovky a mince nevhodné k dalšímu použití vyměnit a obzvláště se postarat o to, aby v oblasti jejího

působení bylo vždy k dispozici potřebné rozdělení a dostatek drobných peněz.

Vzhledem k této situaci proto dal okresní výbor v Kraslicích s jejím předsedou A. R. Breinlem podnět, aby byla na přechodnou dobu vydána nouzová platidla, a tím se vy-pomohlo při nedostatku peněz. Kraslická delegace jela k zemské vládě do Liberce, kde byla tato platidla vytištěna. Protože transport platidel přes území vzniklého Československa narazil na těžkosti, byla přepravena přes sousední německé Sasko až na hranici u Kraslic a odtud byla přes hranici pašována. Toto riziko vzal na sebe tkadlec pan Oberndörfer z dolních Kraslic. Nová platidla byla v podstatě poukázkami a byla vydána v hodnotě 1 koruna, 10 korun a 50 korun. Jejich platnost byla 3 měsíce od 20. 11. 1918 do 20. 2. 1919. Po tomto datu a po připojení odtrženého pohraničí k zamýšlenému Německo-rakouskému státu (Deutsch-Österreich) měla být nahrazena řádnými penězi. Podobně jako v Kraslicích byla vydána nouzová platidla i v jiných okresech, např. Aš, Cheb, Sokolov, Karlovy Vary a Jáchymov.

Inzerát Zemské banky - Graslitzer Volksblatt 15. 9. 1917.

Inzerát Spořitelního a záloženského spolku - Graslitzer Zeitung 1. 7. 1922

Kromě hodnoty a čísla měla nouzová platidla následující shodný text:

Padělání těchto poukázek se podle zákona trestá.	Emise: B	<u>Okres Kraslice</u>	Č. xxxxx	Padělání těchto poukázek se podle zákona trestá.
	Gutschein (Poukázka) na			
	DESET KORUN			
	Splatné v zákonných platebních prostředcích do 20. února 1919. Po tomto datu není okres Kraslice k proplacení povinen. Za tuto poukázku ručí okres Kraslice, shodně s dole uvedenými peněžními ústavy, plným krytím vydaných poukázek, spočívajícím dle ujednané dohody.			
	Kraslice, 20. listopadu 1918			
	Za Okres Kraslice:			
	Richard Meindl	A. R. Breinl	Dr. K. v. Kriegelstein	
	Člen okresního výboru	Okresní starosta	Člen okresního výboru	
	Místa výplaty a proplacení:			
	Městská spořitelna, Kraslice. Pobočka Rakouské zemské banky, Kraslice. Spořitelni a záloženský spolek, Kraslice			

Kraslická nouzová 10 koruna..

Jedno z uvedených bankovních míst pro vyplacení poukázek byla Městská spořitelna Kraslice. Městská spořitelna byla založena r. 1891. Na začátku 20. století se přestěhovala do nově postavené budovy č. p. 66/67 v tehdejší Kostelní ulici, dnes ulice Pohraniční stráže. V této budově se nachází již po desítky let základní umělecká škola. Sídlo bývalého bankovního úřadu dnes připomíná pouze velká pancéřová pokladna (Stahlkammer) v prvním patře. Zmíněný A. R. Breinl se stal nejdříve zástupcem ředitele a po smrti Wilhelma Fuchse pak ředitelem této spořitelny. Pro Němce byl Breinl nezapomenutelný svým odvážným veřejným postojem

a protestem k pozdějšímu kolkování rakousko-uherských bankovek československými kolký, což způsobilo následně jeho sesazení a zánik funkce v r. 1919.

Druhou bankovní institucí, která ručila za nouzová platidla, byla Rakouská zemská banka (Österreichische Länderbank). Ta měla centrálu v Praze a pobočku v Kraslicích na náměstí v domě č. p. 201. V přízemí tohoto domu je dnes sídlo šipkařského klubu Nicola. Po válce byla přeměněna na Banku pro obchod a průmysl (Bank für Handel und Industrie).

Jako třetí je uvedena občanská záložna Spořitelni a záloženský spolek, Kraslice (Spar- und Vorschußverein r.G.m.unb.H., Graslitz). Ten kraslický byl, jako jeden z nejstarších německých úvěrových spolků, založen již v roce 1866. Spolek měl směnárnu na Císařské ulici v domě č. p. 715, poblíž náměstí. Tento dům se dnes nachází v Dukelské ulici naproti Pensionu Krista. Od 30. let 20. století sídlila záložna v nově postavené budově v centru města na náměstí (dnes budova Policie České republiky). Pamětníci ví, že v této budově byla i po 2. světové válce okresní spořitelna a záložna, později státní spořitelna.

Další člen okresního výboru podepsaný na nouzových penězích pan **Richard Meindl** (*2. 2. 1846 – †3. 2. 1925) byl původně tkalcem. V r. 1884 byl zvolen do kraslického městského zastupitelstva a od 7. 3. 1898 do 20. 8. 1899 vykonával funkci starosty. Poté z důvodu smutných událostí odstoupil. Onou osudnou událostí byla demonstrace v Kraslicích proti zvýšení daně z cukru (tzv. „Zuckerstreik“) ve dnech 19.–20. 8. 1899, kdy byli zastřeleni 4 lidé. Roku 1903 byl ale znovu zvolen do obecního výboru a jako zástupce starosty, kterým zůstal také po dalších volbách až do r. 1919. Pod jeho vedením se postavilo mnoho silnic spojujících Kraslice s okolím. Dále pak v letech 1923–24 se od základu opravila okresní nemocnice, díky čemuž dosáhla významného vzestupu. Dnes je areál bývalé kraslické nemocnice v soukromém vlastnictví, chátrá a je určen k demolici.

V okresním výboru seděl R. Meindl od r. 1895, rovněž jako zástupce okresního starosty, po boku A. R. Breinla. Po sesazení A. R. Breinla a po novém ustanovení okresního správního výboru dne 13. 6. 1919 byl jmenován jeho předsedou. Koncem srpna 1924 z důvodu trvalého onemocnění již však nemohl toto místo dále zastávat.

Třetím mužem podepsaným na nouzových penězích byl **JUDr. Karel rytíř Kriegelstein von Sternfeld** (*10. 10. 1860 Žatec – 7. 3. 1920 podlehl infarktu). Usadil se 12. 11. 1889 v Kraslicích již jako zkušený advokát a městský právní poradce. Sloužil místnímu německému obyvatelstvu, které ho považovalo za vynikající rozhodnou osobnost. Díky důvěře lidí se stal již v r. 1899 obecním i okresním zastupitelem. Kriegelstein měl obzvláště velký podíl na výstavbě městské elektrárny a jatek v Kraslicích. Působil v městské spořitelně, nejvýznamnějším peněžním ústavu okresu, kde pracoval od jejího založení jako právní poradce. Od r. 1903 byl členem okresního výboru a měl na jeho rozvoji a blahodárném působení značný podíl. Všichni obyvatelé Kraslic si jej nesmírně vážili a oblíbili.

Dne 27. 2. 1908 byl vyslán jako nezávislý poslanec za městské volební okresy Kraslice-Nejdek-Luby do rakouského zemského sněmu. Jako poslanec usilovně zastupoval názor národního rozdělení Čech na dvě části. Stal se zástupcem starosty, městským zmocněncem,

JUDr. Karel rytíř Kriegelstein von Sternfeld.

referentem mnoha komisí, jedním ze zakladatelů místních kraslických skupin Svazu Němců v Čechách, Německého školního spolku Kraslice a tvůrčím organizátorem při zakládání německého Státního reálného gymnázia v Kraslicích (r. 1913).

Vila č. p. 1071, kde doktor Kriegelstein bydlel, se nachází v Havlíčkově ulici (tehdejší Silberbacherstraße) u odbočky k areálu sběrného dvoru. Dnes je téměř zapomenuta a je v soukromém vlastnictví. Vilu navrhnul v r. 1901 architekt Franz Schiefhale.

Vratme se zpátky k situaci v listopadu 1918. Československá vláda nesouhlasila s rozdělením území a se ztrátou pohraničí. Odmítala uznat německé správní celky a chtěla co nejrychleji upevnit svou moc. Od poloviny listopadu 1918 začaly první české vojenské jednotky s obsazováním vyhlášených německých provincií. Do konce roku převzala nově se rodící armáda správu těchto území. Podle městské kroniky skončila existence Deutsch-Böhmen v Kraslicích jejich obsazením 7. ledna 1919 setninou 35. pluku Československé armády.

V časopise „Graslitzer Heimatbrief“ č. 91/2 jsou uvedeny některé zajímavé informace pana Konráda Lausmanna k této době. V roce 1919 byl zaměstnancem centrální banky Německé spořitelny ve Vídni a dostal spolu s jedním kolegou příkaz, aby se jako zástupci spořitelny ve Fürstenfeldu (Štýrsko) zúčastnili a hlasovali na chystané valné hromadě Rakousko-uherské banky ve Vídni dne 25. 2. 1919. Schůze se zúčastnila také česká delegace s tehdejším československým ministrem financí Aloisem Rašínem. Tato delegace vyslovila požadavek, aby další bankovky byly tištěny pouze pod společným dohledem pražského ministerstva financí. Pokud by byl požadavek odmítnut, měla být hned následující den vytvořena česká měna. Požadavek byl odmítnut, a to byla hodina zrození samostatné československé měny.

Po založení státu chyběly československé platební prostředky, proto zůstaly v první fázi prozatímně v platnosti rakousko-uherské korunové bankovky vydané Rakousko-uherskou bankou ve Vídni. Alois Rašíň se stal ministrem financí první československé vlády od jejího zvolení 14. 11. 1918. Zákonem z 25. 2. 1919 byl zmocněn k provedení měnové odluhy, tedy k oddělení od měny rakousko-uherské a vytvoření vlastní československé měny. Součástí reformy bylo okolkování rakousko-uherských bankovek a provedení soupisu jmění a majetku. V noci z 25. na 26. 2. byly do 9. 3. uzavřeny hranice a zastaven veškerý pohyb osob a zboží přes hranice, včetně poštovního styku.

Ve dnech od 3.–9. 3. 1919 došlo k okolkování většiny rakousko-uherských bankovek nalézajících se na území ČSR. Bankovky nominálních hodnot 10, 20, 50, 100 byly oplepeny kolkovými známkami Československé republiky, jež se rovnaly 1 % jejich nominální hodnoty. Kolky se lepily na rubovou maďarskou stranu státovky v místě uherského znaku. Líc státovek měl německý text. Kolky původně stříhané byly pro usnadnění manipulace dodatečně zoubkovány. Bankovka „Zehn Kronen“ měla kolek 10 haléřů, „Zwanzig Kronen“ měla kolek 20 haléřů, „Fünzig Kronen“ kolek 50 haléřů, „Hundert Kronen“ kolek 1 koruna. Na bankovky hodnoty 1 000 korun „Tausend Kronen“ byl kolek 10 korun přímo natištěn v pražském Kolkovním úřadu. Na tomto kolku o rozměru 25×30 mm se nacházel portrét F. Palackého. Dne 27. 10. 1918 vydala Rakousko-uherská banka ještě hodnoty 25 a 200 korun s jednoduchým motivem pouze na lícové straně. O zákonnou platnost těchto bankovek na našem území vznikl spor, fakticky však byla tato platidla v oběhu. Bankovky hodnoty 25 a 200 korun byly při kolkování z oběhu staženy, zatímco hodnoty po 1 a 2 korunách a všechny mince zůstaly ještě několik měsíců platné bez omezení. Platnost těchto prozatímních kolkovaných státovek nastala dnem 3. 3. 1919.

Nalepené kolky na bankovkách držely velmi špatně, což umožňovalo jejich padělání. Někteří lidé proto tuto možnost nenechávali bez povšimnutí. Je známo, že bylo paděláno velké množství kolků. Pokud byly padělané kolky nalezeny v době platnosti, byly úředně znehodnoceny razítkem někdy jen škrtem pera či inkoustovou tužkou. Poměrně brzy měly kolkované bankovky lepší kurs než ty inflací zasažené rakouské nekolkované bankovky bývalé monarchie. Přibližně: 1: 1,40 až 1,60 korun. I přes rozsáhlé podvody a finanční ztráty vzniklé pašováním neokolkovaných bankovek a padělaných kolků se jednalo o úspěšnou akci.

Zákonem ze dne 10. 4. 1919 byla namísto rakousko-uherské koruny zavedena v poměru 1:1 koruna československá – peněžní jednotka nového československého státu, ve zkratce Kč. Následně došlo k urychlenému vydání 1.emise československých bankovek s novým designem. Návrhy některých bankovek vytvořil známý malíř a grafik Alfons Mucha.

Mírovou smlouvou podepsanou ve Versailles dne 28. 6. 1919 byla Německem uznána úplná nezávislost státu československého a byly definitivně potvrzeny jeho hranice s Německem.

Další mírovou smlouvu ze Saint-Germain-en-Laye signovalo Rakousko 10. 9. 1919 a tím uznalo rovněž úplnou nezávislost státu československého a společné hranice. O hranicích nového státu rozhodly nejen důvody historické, ale také strategické, politické a ekonomické. Tato smlouva obsahovala i odluku od rakousko-uherské měny, včetně vzniku československého bankovního úřadu.

Podepsáním těchto smluv skončilo bouřlivé poválečné období, kdy se jednotlivé národy rozpadajícího se Rakouska-Uherska snažily prosadit právo na sebeurčení. Díky tomu, že v této době prošly peníze značnými změnami, staly se sběratelsky zajímavými. I zapomenuté kraslické nouzové peníze zdobí dnes nejednu sbírku některých sběratelů.

Závěrem je třeba také poznamenat, že podobná situace s nouzovými penězi nastala i v posledních válečných dnech roku 1945. Tehdy došlo v Kraslicích také k nedostatku bankovek. Z filiálky říšské banky v Karlových Varech nebylo možné dovézt žádné peníze, neboť američtí hloubkoví letci svým bombardováním zastavili železniční provoz a provoz na příjezdových silnicích. Muselo se zde najít přechodné řešení. Na úřadu starosty se konaly porady s městskými radními, zástupci peněžních ústavů, průmyslu, obchodu a živnostníků s výsledkem, že potvrdili nutnost vydání nouzových peněz. Zakázka na návrh bankovek byla zadána rytci panu Koffendovi. Pan Koffend již na přípravných pracích začal, avšak kapitulace a příchod Američanů, resp. převzetí peněžních ústavů Čechy, učinilo vydání nouzových peněz zbytečným.

Pavel Palúch

Hrdinka z Kraslic

Milí čtenáři, povím vám příběh, který začal překvapením, pro mě téměř šokem. Na konci roku 2020 jsem dostal dopis z Německa. Jakási doktorka Doris Katheder mi sdělovala zprávu o úmrtí jisté paní Gertrud Steinl, údajně rodačky z Kraslic. Nevím jak vy, ale já jsem o jedné ani druhé dámě nikdy předtím neslyšel. Avšak po dohledání faktů se ukazuje, že jsme měli hrdinku, jejíž příběh by vydal za celovečerní film. Posuďte sami.

Životní příběh Gertrud Steinl

Gertrud Steinl se narodila 17. března 1922 v Kraslicích. Byla dcerou obchodníka Antona Wenzela Steinla a Julie Steinl, rozené Fischer. Jako většina tehdejších obyvatel města byla rodina Steinlových německé národnosti a římsko-katolického vyznání.

Mladá Gertrud ve 30. letech.

Gertrud absolvovala německé státní reálné gymnázium v Kraslicích, potom jazykovou školu v Chotěšově, Německou obchodní akademii v Karlových Varech a nakonec v Praze, kde 23. června 1942 složila maturitní zkoušku. Podala si přihlášku ke studiu ekonomie, ale dříve, než mohla zahájit studium, Říšská pracovní služba ji povolala k pracovnímu nasazení.

Gertrud nastoupila 1. listopadu 1942 do ropné a plynarské společnosti Karpas-thenöl ve městě Stryj v Karpatech. Město se nacházelo v Němci obsazeném polském území (nyní je Stryj součástí Ukrajiny.) Gertrud tam pracovala jako obchodní asistentka do 31. 5. 1944. V drsném prostředí měla na starost správu, personál, kuchyň, sklad, vozový park a daču (firemní venkovské sídlo) u maďarských hranic. V souvislosti s pohybem válečné fronty se pak vrátila do Kraslic. Pracovala zde od 1. 9. 1944 do začátku dubna 1946 jako sekretářka technického ředitele v pobočce firmy AEG Apparatefabriken Treptow, která vyráběla zápalná zařízení pro zbraně V2.

V dubnu 1946 byla Gertrud při násilném odsunu Němců vykázána z rodiště v Kraslicích a musela odejít do americké zóny v Německu. Po získání trvalého bydliště v Norimberku pracovala jako stenotypistka v zahraničním oddělení Mezinárodního vojenského tribunálu. Od ledna 1949 pokračovala ve stejné práci pro Board of Review, OMGUS. Poté se stala zástupkyní jednatelky. V této funkci zůstala i v nástupnické organizaci U. S. Court od Restitution Appeals (1. 6. 1949–6. 8. 1955). Později zastupovala jednatele senátu Nejvyššího odvolacího soudu v Norimberku (7. 8. 1955–1. 11. 1961). Před odchodem do důchodu pracovala v komunální politice. Zemřela 16. 3. 2020 v Norimberku ve věku 98 let.

Dívka Stella Fröhlich

Nyní do našeho příběhu vstupuje dívka jménem Stella Fröhlich, narozená roku 1924. Stella byla Židovkou původně z polského, nyní ukrajinského Lvova. Když došlo k násilnostem a vzniku ghetta, Stella přežila jako jediná z vyvražděné rodiny. Uprchla do města Sambir a poté do Stryje, kde se skrývala pod falešným jménem Sarah Shlomi.

Životní dráhy se prolínají

Gertrud Steinl, úřednice rafinérie ve Stryji, přijala Stellu do práce a stala se její nadřízenou. Gertrud se k zaměstnancům chovala korektně a lidsky, a tak se jí jednou Sarah svěřila, že je Židovkou. Gertrud jí pomohla obstarat úkryt a falešné dokumenty znějící na jméno Jadwiga Kamianka. Později se jí po-

Bezirksgericht: Glatz
Ers-Diözese: Glatz
Vikariat: Glatz

Zahl 1933

Geburts- und Taufschein

Antrag von der Geburtstafel für: Gertrud
Band 1933, Bl. 14 des Sechserzentes in

Geburts- tag Dies nativitate	Gebo- ren am 1. März 1924 Einwohner 1933-1934 Geburtsort: Glatz	Getauft am 1. März 1924 von Pf. Peter Admission auf Namen von 479 § 2 Geführt im Jahre 19 Das Sakrament der Ehe empfangen im Jahre 19 in der Kirche
Geburts- ort Locus nativitate	Glatz Hausnummer 17	Religion: römisch-katholisch Geschlecht: männlich/weiblich Ehelich (ja/nein)
Tauf- name Nomen	Gertrud Maria	
Vater	Herrn Anton Mangal, Kaufmann, geb. am 1. April 1890, geb. Sohn des Anton Mangal, Kaufmann, geb. am 1. April 1870, und der Maria geb. Stoll, geb. am 1. April 1870	
Mutter	Frau Johanna Mangal, geb. am 1. April 1890, geb. Tochter des Anton Mangal, Kaufmann, geb. am 1. April 1870, und der Maria geb. Stoll, geb. am 1. April 1870	
Familie	Geboren: Johanna Mangal, geb. am 1. April 1890	
Geprüfte Geburtstafel	Lebende: Anton Mangal, geb. am 1. April 1870	
Anmerkung		

Gegen am 12. Juni 1933
Definitiv am 12. Juni 1933
Glatz

Rodný list G. Steinl.

Gertrud Steinl v Kraslicích s rodiči.

Gertrud Steinl, Stryj 1944.

dařilo propašovat Stellu/Sarah/Jadwigu při dobrodružné cestě vojenským vlakem do Berlína a následně ji vyslala ke Gertrudiným rodičům do Kraslic. Z opatrnosti neřekla ani vlastním rodičům, že k nim poslala Židovku, ač oni to časem vytušili. Gertrudiny rodiče přijali Sarah jako domácí služebnou a chovali se k ní tak dobře, „jako by byla jejich vlastní dcera“. Když Němci vydali zákaz zaměstnávat služebné, nastoupila Stella do práce v jedné kraslické továrně, ale směla dál bydlet u Steinlů.

Stella měla v Polsku partnera jménem Chaim. Ten zůstal do konce války ve Stryji neodhalen pod falešným jménem. Několikrát se mu podařilo vycestovat do Kraslic. Po válce se Stella za Chaima provdala a přijala jeho příjmení Shlomi. Manželé se přestěhovali do Tel Avivu v Izraeli, ale až do smrti v roce 2014 zůstávali v úzkém spojení s Gertrud Steinl.

Svědectví Stelly

Stella/Sarah/Jadwiga, která přišla do Kraslic v květnu 1944 jako polská emigrantka, vypověděla před izraelskými úřady: „Ačkoliv jsem jako Polka dostávala zmenšený příděl potravinových lístků, směla jsem od prvního dne jíst u společného rodinného stolu. Musím říci, že mě přijali jako vlastní dceru. Během mé nemoci se o mě paní Steinl obětavě starala. Přišla jsem do Kraslic nemocná, úplně vyčerpaná a zcela bez prostředků. Při mém odchodu z Kraslic jsem byla dobře živěná, velmi dobře oblečená a dokonce mi paní Steinl dala svatební výbavu. Manželé Steinlovi měli kvůli mému přijetí do rodiny často nepříjemnosti a velké spory s příslušnými politickými místy, ale vždy se jim podařilo ochránit mě před zásahy nacistických orgánů.“ O Gertrud vypověděla: „Paní Steinl mi nesčíslněkrát pomohla a stála při mně v nebezpečných situacích, aniž za to někdy dostala protislužbu nebo něco požadovala. Pomáhala i jiným Židům v nouzových situacích.“

Oznámení Velvyslanectví Státu Izrael

Yad Vashem, izraelský úřad pro zvěčnění památky mučedníků a hrdinů v Jeruzalémě, zařadil Gertrud Steinl 4. 9. 1979 do Soupisu spravedlivých mezi národy pod č. 1618. Čestný titul Spravedlivý mezi národy je nejvyšší vyznamenání, které izraelský stát může udělit lidem jiné než židovské národnosti. Z pověření Yad Vashem vyznamenal velvyslanec Státu Izrael Yohanan Meroz 22. října 1980 v Bonnu medailí a čestným uznáním ty Němce, kteří v nelidských dobách pomohli s nasazením života židovským občanům.

Ve zdůvodnění se píše: „Gertrud Steinl, sudetská Němka, pracovala jako mistrová v Karpaten-Oel AG v polském městě Stryj. Její vztah k zaměstnancům byl laskavý a lidský. Když se jí jedna z jejich údajně polských zaměstnankyň svěčila, že je Židovkou, Steinl se o ni postarala a podstoupila veškerou námahu, aby jí našla úkryt. Přivedla tuto pracovníci – Sarah Shlomi, rozenou Fröhlich – ke svým rodičům do Kraslic, ale neprozradila jim její židovský původ. Shlomi u nich zůstala... do konce války. Pracovala nejprve jako služebná v domácnosti a později v muniční továrně.“

Podle starého židovského přísloví „kdo zachrání lidský život, zachrání celý svět“ byly co nejdůkladněji prověřeny došlé návrhy a doporučení pro Yad Vashem. Mezi přibližně 1 500 lidmi, kteří dosud obdrželi titul Spravedlivý mezi národy, je více než 100 Němců. Všichni, kteří obdrželi toto vyznamenání, mají právo vysadit strom v Aleji spravedlivých v Jeruzalémě.

Co o sobě prozradila sama Gertrud Steinl?

„Bylo zapotřebí dávky nebojácnosti a odvahy. Jen tak to bylo možné...Někdy jsem byla překvapena sama sebou, ale až dodatečně... Necítila jsem se být hrdinkou, i když jsem jí byla... Jsem jako kaktus, navenek bodlinatej, ale uvnitř měkká.“

Gertrud Steinl dostává v roce 2019 státní vyznamenání - Spolkový kříž za zásluhy se stuhou - od tajemnice státní kultury Anny Stolz a primátora Norimberku Ulricha Maly.

Foto z odhalení desky. Zleva Pavel Rubin, ved. židovské obce K.Vary, Mons. Peter Fořt, Doris Katheder, Anna Maria Rufer, Petr Rojík.

Pamětní deska G. Steinl.

Na závěr

Vážení čtenáři, na překvapivý dopis Dr. Doris Katheder, kamarádky Gertrud Steinl, nešlo nereagovat. Díky Spolku Němců a přátel německé kultury v ČR nyní najdete pod Nerudovou ulicí v Kraslicích, vedle židovského památníku, od 8. 7. 2021 pamětní tabuli statečné kraslické rodačky Gertrud Steinl. Upřímný dík za součinnost patří MěÚ Kraslice, Ing. Pavlu Palúchovi, Spolku přátel města Kraslice a kameníkovi Martinu Litavskému z Nejdku.

Prameny informací

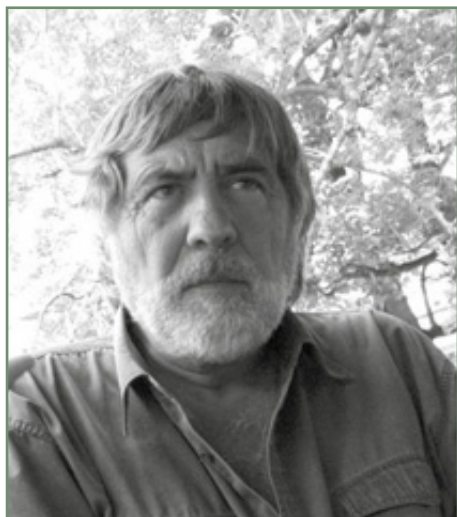
- Gertrud Steinl: Vlastní životopis, pořízený v Norimberku 20. října 1961
- Svědectví zachráněné Židovky Sarah Shlomi
- YadVashem: Soupis spravedlivých mezi národy
- Oznámení Velvyslanectví Státu Izrael 22. 10. 1980
- Interview s Gertrud Steinl, vedené Doris Katheder a Annemarie Rufer 6. 3. 2013

Petr Rojík

Redaktor Tomáš Pěkný a jeho popis města Sokolova

Po mnoha letech jsem opět začal listovat časopisem Mladé fronty s názvem MY. Tento časopis měl ve svém názvu doplněk číslovkou složenou s posledních dvou čísel letopočtu, ve kterém vycházel. Jeho podtitul zněl „politickokulturní“. Tehdy obsahoval články, které mladé lidi zajímaly. Velice odvážně a otevřeně popisoval novou dobu, která nastupujícím rokem 1968 přišla. To byl zřejmě důvod pro to, že vydávání časopisu bylo

za tzv. normalizace zrušeno. Náhodou jsem vzal do ruky číslo 9 časopisu z roku 1967. Na straně 42 tohoto vydání, tedy MY 67, jsem se zadíval na článek o našem městě. To však již náhoda nebyla, protože vše, kde je zmíněn Sokolov, sbírám, a byl tedy uložen v mém archivu. Poměrně rozsáhlý článek tehdy čerstvého redaktora kulturní rubriky Tomáše Pěkného jsem si znovu přečetl. Jmenoval se „Jak je dlouhý Sokolov“. S odstupem mnoha let mohu říci, že poměrně dobře popsal naše město a dění v něm. Redaktor Pěkný k nám přijel stopem a skutečně tady nějaký čas žil a seznámil se s řadou lidí. Proto byl popis města tak věrohodný. Mohu to po mnoha a mnoha letech potvrdit. Čtenáři „Sokolovska“ si uvedený článek mohou vyhledat na internetu a udělat si vlastní názor. Svůj postoj vyjádřil jistý pan F. Kosán ze Sokolova již v příštím čísle MY 67, kde konstatoval, že reportáž byla obsahem příliš zastaralá. Článek mě zaujal a v první chvíli jsem předpokládal, že jméno

T. Pěkný v seniorském věku.

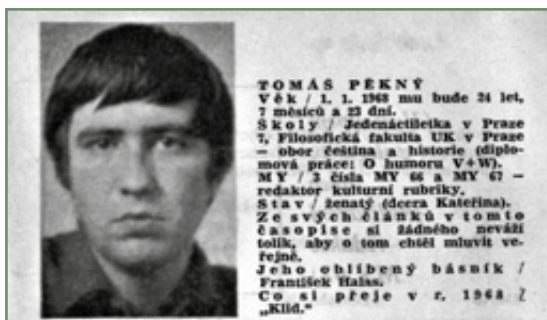
redaktora je pseudonym. Již v dalším čísle MY však byla představena na jeho stránkách redakce a mezi nimi také Tomáš Pěkný. Tam jsem se dozvěděl, že je absolventem filosofické fakulty-oboru čeština a historie. To mě potvrdil i sloh a dějinná fakta uvedená v článku o Sokolově. Na otázku, co si přeje v roce 1968, tehdy odpověděl: „Klid.“ Jak již všichni víme, klidný rok to nebyl, ostatně jako celý život Pěkného.

Již po narození v roce 1944 musel být ukryt, protože maminka se pro židovský původ ocitla v Terezíně. Za porušení arijských zákonů byl zavřen i jeho otec. Od roku 1971 nemohl redaktor Pěkný vykonávat svoje povolání a pracoval jako zahradnický pomocník, čistič výloh, sanitář, noční hlídač nebo čerpadlář. Toto poslední místo mu vyhovovalo nejvíce, protože při něm bylo mnoho času na pokračování v publikační tvorbě. Napsal tehdy pod jménem Jiří Tichý mnoho pohádek, které nezakázalo jindy bdělé oko cenzury. Po vydání Charty 1977 patřil mezi její první signatáře. Po roce 1990 se stal jedním ze zakladatelů týdeníku Respekt a působil také v měsíčníku Roš chodeš. Pro svoje židovské kořeny se velice zajímal o židovskou kulturu. Napsal knihu názvem: Historie Židů v Čechách a na Moravě. Ta je dodnes považována za nejlepší zpracování tohoto tématu u nás. Byl velmi uznávanou osobností, ale těžká a krátká nemoc způsobila jeho úmrtí, paradoxně v den boje za svobodu a demokracii – 17. listopadu 2013. Připomeňme si proto tuto velkou osobnost, která krátce navštívila naše město, aby o něm tehdy informovala čtenáře. Bylo to jazykem srozumitelným, bez jakéhokoliv přikrášlení, který vyjadřoval, jak náš Sokolov tehdy skutečně vypadal. Uvádím pro čtenáře Sokolovska alespoň několik ukázek:

„Ten první večer jsem procházel starými šedými hromadami baráků až k trati. Se schodů sestupovala mladička cikánka, štihlá jako mladý telegrafní sloup. Byla hezká a tmavá a u pusy jí svítila velká bublina ze žvýkačky. Usmál jsem se. Zastavila se, rozsvítila na mne bílé zuby, pak zas nafoukla bublinu a šla dál... Na svahu čelem k chemičce se rozleží sokolovské hřbitovy. Na hřbitově se pozná moc věcí o městě. Z těch, které se s ním dějou. Které se udály. Na Šibeničním vrchu leží tři hřbitovy jako terasy zahrady, z níž trčí utaté protězy prořezaných stromů, rovně a pohansky. Nejníž je židovský hřbitov s pomníky vyvrácenými i s kořeny a zarůstajícími travou. Nový hřbitov je veselý. Jako by ani nebyl katolický. Lidé umírá málo, hroby jsou rozházeny nepořádně, žádné cestičky, vypulírované klandry, mezi hroby je hustá zelená tráva, která se žije semenem nejdražším, jak praví stará odrhovačka. Starý německý hřbitov, stejně jako židovský je zarostlý travou až do pasu, je to divoká, nehlídaná tráva, drsná plná kopřiv, kamenné pomníky z ní vyčuhují jako stěžně lodi.“

Tomáš Pěkný se ve městě setkal s mnoha lidmi, ať již z kruhů oficiálních, či lidí zcela obyčejných: Vysoký mladý muž s hezkými, trochu žensky vykrojenými rty a vážnou tváří, s nímž jsem se setkal na OV ČSM, měl na mne málo času. Když jsme si potřásli rukama a broukali svá jména, řekl mi polovozněn: „V Kotvě? V Koruně? Spodina.“ Tak jsem tam šel. Dovolují si z tohoto místa prohlásit, že tam mají výbornou dvanáctku a prejt a trochu nechápatého recepčního... A Kotva, pánové, to je empírová stavba, na Sokolov vzácnost, vevnitř, pánové je to flekovský...“

Redaktor Pěkný navštívil nejen sokolovské hospody a mluvil s mnoha lidmi, ale všiml si, jak vidno, i stavu města a jeho staveb: „Zámek není příliš atraktivně upraven, ale proti klášteru je to novostavba. Kapucínský klášterní kostel je v dezolátním stavu. Sochy před ním a ve výklenku vpravo od vchodu mají rozežrané obličejy a byly asi lámány kolem. Interiér je definitivně zničen. Po vojácích zůstaly rozbité postranní oltáře a v obrazech díry zvlící blbouna. ‚Varhany?‘ povídá skladník Restaurací a jídelen. ‚Ty ukradly už po válce.

Redaktorský medailon T. Pěkného.

Ale jsou tu myši a zima.‘...Kostel nemá valnou cenu, nejsou peníze, co by se pak s klášterem dělalo. Ale kolik podobných budov město má? Starý Sokolov není příliš pěkné město. Sokolov je velice starý a velice nový. Staré bezcenné barčky, které už neudrží duch města, a nové, které ho ještě nemohou vytvořit...“

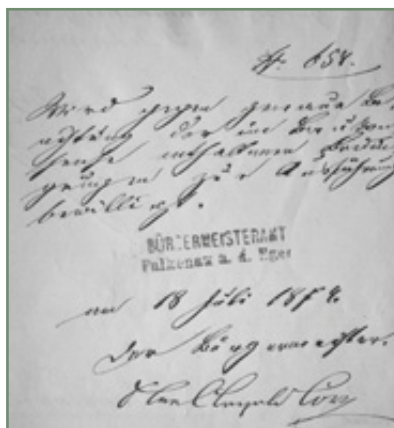
V článku jsou vedle nehezské podoby tehdejšího města zachyceny i viditelné problémy se skladbou jeho obyvatel: „Sokolovský okres je okres s vysokou migrací obyvatel...U mnoha lidí se neví, jestli v okrese pobývají, protože povinností je hlásit jen příchod, nikoliv odchod. Každý měsíc se stovky lidí pohybují dovnitř a stovky opačným směrem. Jedno však přece jen asi spojovalo mnoho z těch, kteří sem přicházeli – možnost vysokých výdělků pro muže. Sokolovský okres byl ještě loni na prvním místě v indexu trestnosti: 115 (Ostrava 106, Most 113, ČSSR 51). Letos si tahle města pořadí jen prohodila. Příživnictví-a to hlavně prostituce, je podle prokurátora nejtypičtějším místním trestným činem. (Možnost vysokých výdělků pro muže). Vysoké procento trestaných spáchalo své činy pod vlivem alkoholu: 30,8 procent. Z toho patří vysoká poměrná čísla výtržnictví, útoky na veřejné činitele a vůbec násilí...Vysoká možnost výdělku sem přitahuje muže. Pro ženy taková možnost není, naopak. Podle střízlivých odhadů schází pracovní příležitost pro 2 000 žen, které tu mají stále bydliště. Ani to nepodporuje proces stabilizace, nezastavuje migraci, protože mladí lidé, kteří jsou nejsilněji zastoupenou vrstvou, chtějí žít s rodinou. Navíc dorůstá mladá generace, ve které poměr mužů a žen zhruba odpovídá celostátnímu průměru. Poptávka po „ženských zaměstnáních“ bude stoupat. A stoupne podstatně, až bude třeba zrušit výjimku proti novému zákoníku práce, která pro Sokolovsko platí: část žen je zaměstnána na více než dvousměnných provozech. Řešení není příliš jednoduché. Ve výpovědích trestaných prostitutek se uvádí často také fakt, že tady nemohly najít práci.“

Popis Sokolova 60. let, jak jej podal Tomáš Pěkný, je velmi zajímavou, ale bohužel krátkou, vzácnou a ojedinelou sondou „zvenku“ do života tehdejšího, prudce se měnícího průmyslového města. Bylo by jistě zajímavé pokusit se shromáždit více podobných výpovědí a sestavit obraz tehdejšího dění z více úhlů pohledu. Snad někdy příště.

Jan Rund

Historický vývoj stavebních výkresů v našem regionu

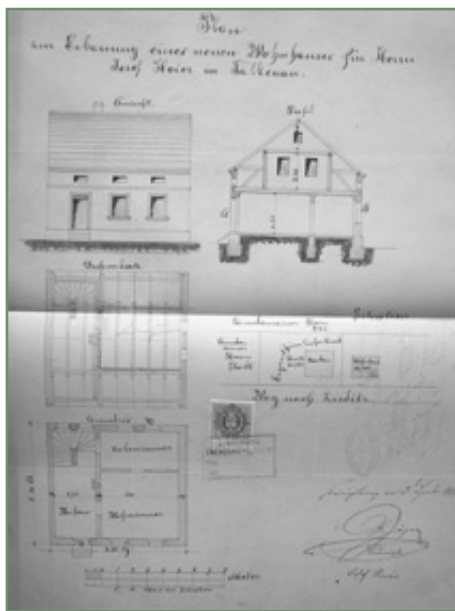
Celý proces dokumentace, schvalování a povolování staveb u nás prošel mnoha etapami. O té první, nejstarší, nemáme mnoho dokladů. Obecně však můžeme konstatovat, že výstavba probíhala dle nepsaných zásad daných zvyklostmi a zdroji materiálu v místní krajině. Dle archeologických průzkumů na našem území víme, že zde rozvoj měst probíhal v okolí sídel rodů, které měly za úkol kolonizovat náš kraj. V případě Sokolova to byl hrad opevněný kruhovou zdí, jak prokázal výzkum v letech 1993-1994. O tom, jak se utvářela výstavba venkovských domů, však nemáme přesné informace. Předpokládáme však, že i zde jistě stavebníci vycházeli ze základních náčrtů, které pořídili ve spolupráci s jejich rodinou nebo známými, a vyjádřili tak svoji představu, jak by měl budoucí dům vypadat. Důležitým prvkem však byla znalost krajiny a cit pro osazení stav-

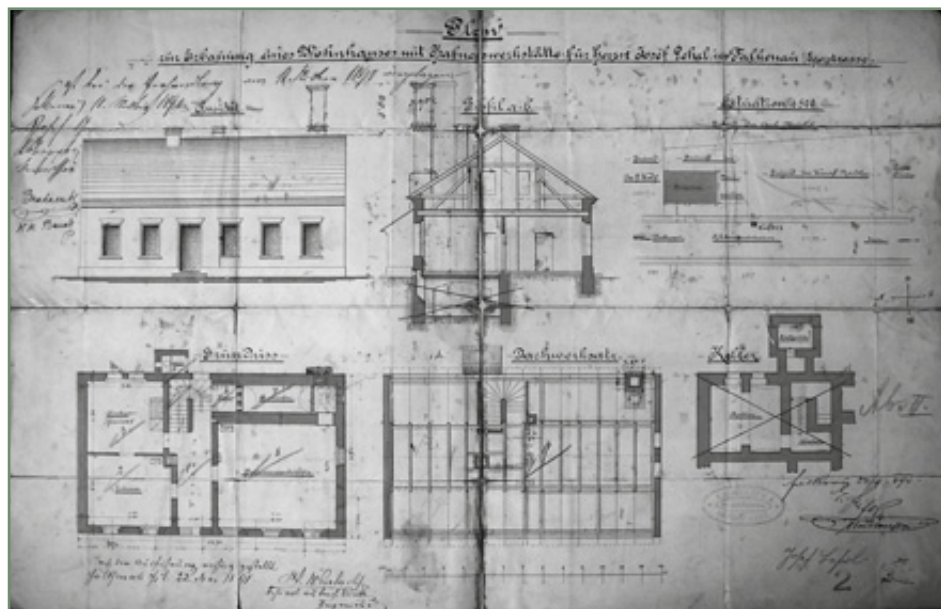
Schválení projektu starostou Lowym v roce 1874.

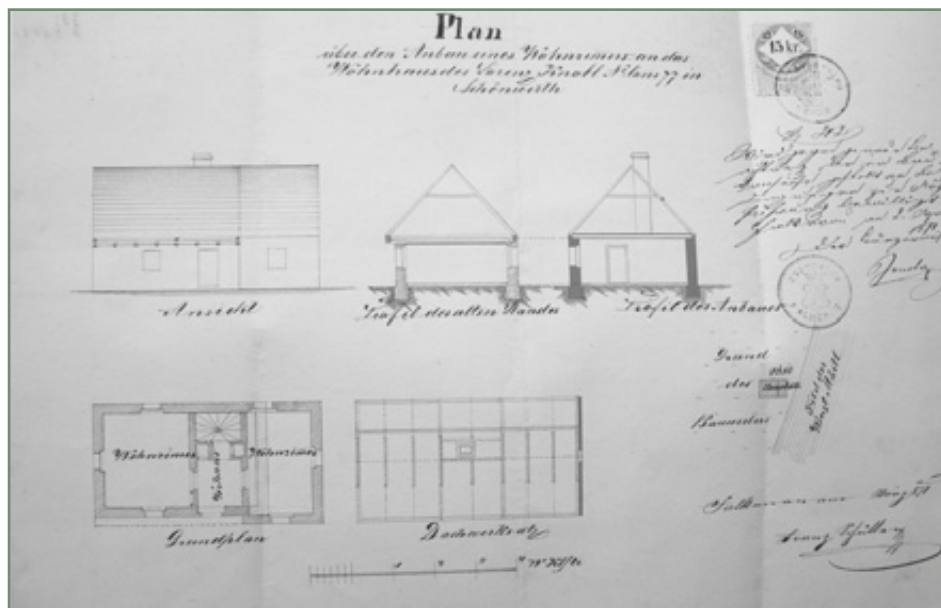
Stavební řád r. 1889.

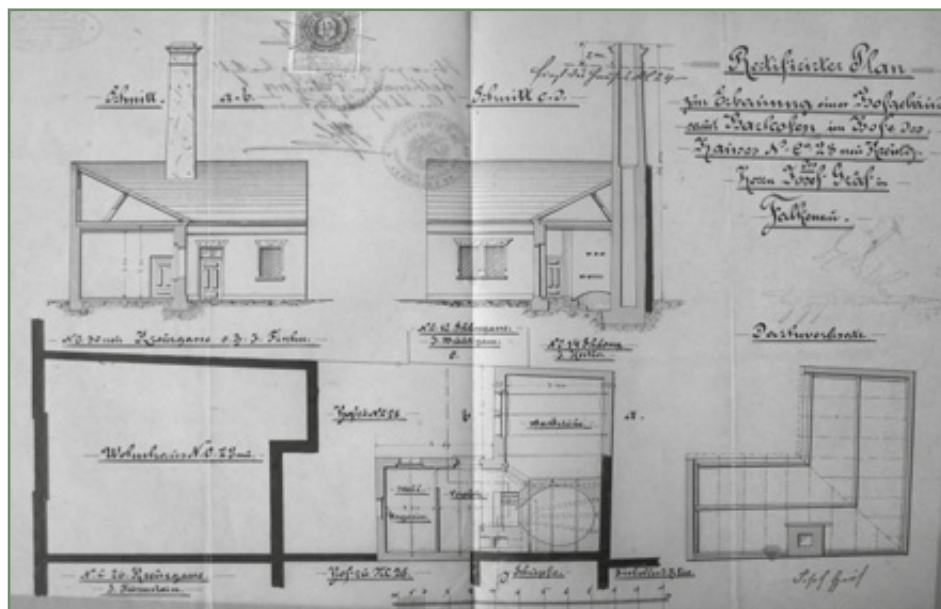
Dokumentace Hoierova domu vypracovaná stavitelem Kašparem Jagrem z Kynšperka.

Dům s hrnčířskou dílnou v Chebské ulici z roku 1891 pro J. Pehala. Projektoval a stavěl stav. E. Lifka. Sklep nebyl povolen.

Plán přístavby čp. 77 na Šenverte, potvrzený v roce 1871 starostou Janotou a zednickým mistrem Franzem Schullanym.

Příklad výkresu čp. 28 pro J. Grafa. Projektantem a stavelem byl E. Lifka. Projekt potvrdil tehdejší starosta Wenzl Fritsch v roce 1879.

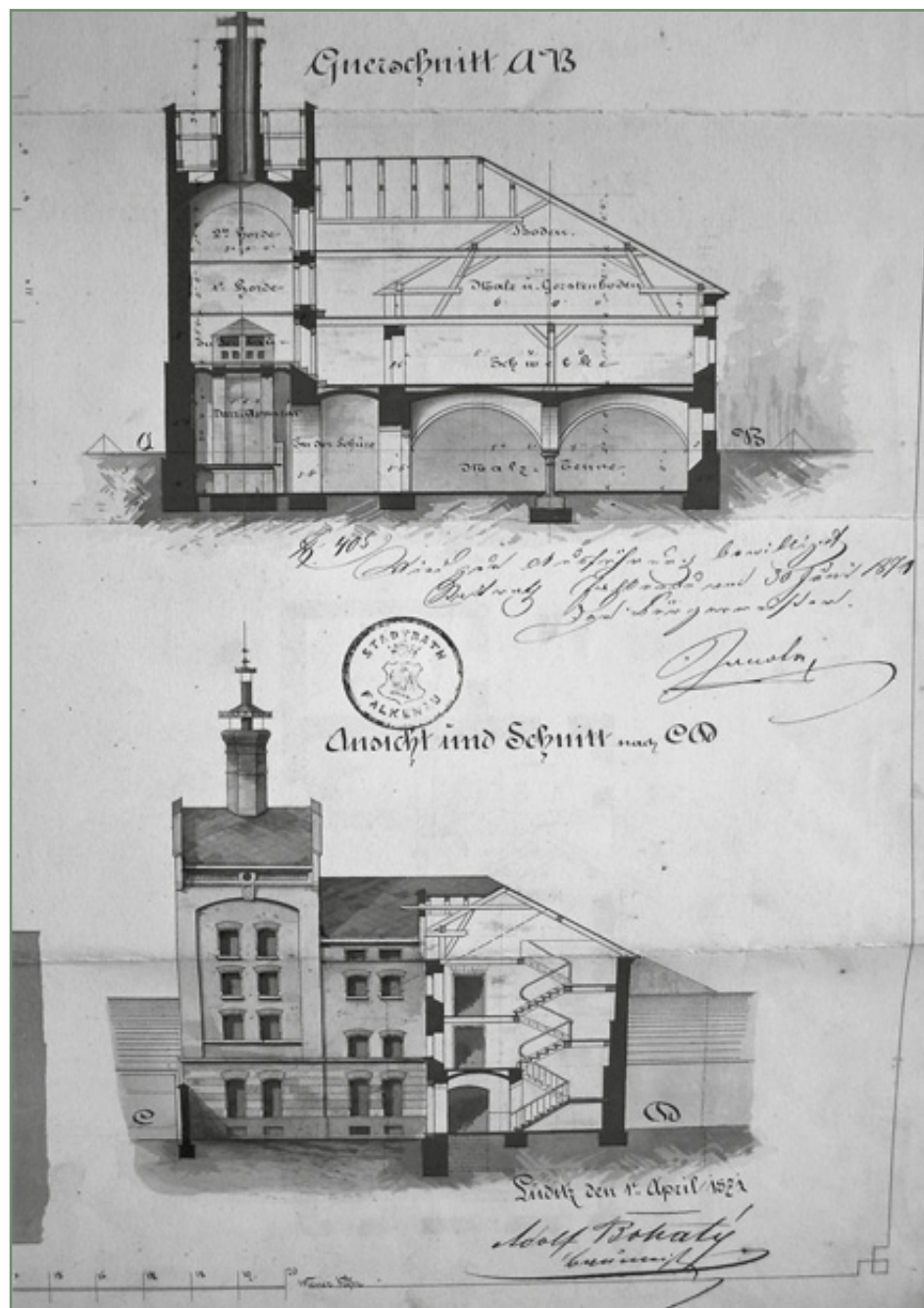
by v prostoru. Další práci svěřili obvykle zkušenému staviteli, který vycházel z léty ověřených postupů a konstrukcí. Kromě vlastního stavebníka se na stavbu najímali specialisté, kterými byly tesaři, kameníci, zedníci, pokrývači, dynchéři (omítkaři). Ti zase využívali svých zkušeností z předchozích staveb a vytvářeli na nich rysy, které byly specifické v daném regionu. V našem okolí to byly zejména stavby s využitím dřeva, tzv. domy hrázděné.

Mnohdy se však stávalo, že domy nesplňovaly závazná hygienická, protipožární a jiná kritéria. Proto bylo nutné postupem času výstavbu regulovat, a to zejména pro velký vznik požárů, při kterých byly zničeny celé části osad a měst. To vše vedlo k tomu, že v roce 1780 byly vydány tzv. „Josefínské předpisy“, které stanovily před výstavbou předkládat stavební plány. Zakazovaly také otevřená ohniště v domech a určovaly orientaci hřebene a budování požárních štítů. Přesto u mnoha stávajících staveb zůstávaly stavební konstrukce v původním stavu. V tehdejší Falknově (Sokolově) také proto došlo k několika požárům ve středu města, zejména v roce 1873 a 1874, kdy nebyly vybudovány oddělující požární zdi. Při povolování obnovy požárem zničených staveb úřady vycházely ze stavebního řádu pro království České z 11. května 1864. Brzy se však ukázalo, že pro mnoho nejasností je nutné vycházet z četných nařízení jednotlivých ministerstev, která tento stavební řád postupně upřesňovala. Proto byl dne 8. ledna 1889 vydán nový stavební řád, který obsahoval XI. částí, které přesně specifikovaly všechna nařízení a části staveb vč. poplatků a trestů za nedodržení zákona. Je možno konstatovat, že tento zákon č. 5 z.z. byl již dokonalý a platil až do roku 1950, tedy plných šedesát jedna let. Poté bylo vydáno ještě několik novelizací stavebních zákonů a dokumentací staveb v roce 1976, 1977, 1978 a v dalších letech.

V současné době celá veřejnost a zejména pracovníci stavebních úřadů prožívají nejistotu o další cestě zákona č. 283/2021, který má nabýt účinnosti 1. 7. 2023 a do dnešních dnů probíhají velké diskuze o definitivním znění zákona. Proto se v tomto článku a jeho grafické příloze budu zabývat pouze historickým zákonem z roku 1889. Většina dokumentace uložené v archivech je totiž provedena ve smyslu tohoto zákona. Důležitým ustanovením zákona byla nutnost v obcích zřídit tzv. plány polohy, které měly zajistit promyšlený a závazný podklad pro stavební vývoj obvodu. Zákon umožňoval za určitých podmínek povolovat výjimky, které se v případě Falknova (Sokolova) také uplatňovaly. Výkres stavby byl opatřen podpisem osoby, která prověřovala úplnost a správnost dokumentace. V případě Sokolova to byl Ing. Hans Weisbach st. a později mladší Franz Weisbach, stavební inženýři, kteří patřili mezi málo úředně autorizovaných a přísazných civilních techniků u nás. Na úřadě pracovali až do roku 1945. Platnost stavebního povolení na výkrese, obvykle na zadní straně, potvrdil také starosta města a opatřil ho úředním razítkem. Tak můžeme konfrontovat působení představitelů obce v minulých časech. Součástí výkresů byla situace. Tu bylo povoleno vypracovat v měřítku 1: 1440 nebo 1:2800. Půdorys a řezy měly být řádně okótovány. Zpočátku to bylo dle tzv. dolnorakouského systému s označením (°/'/'') a u měřítka s poznámkou-w. klafter, jako jednotky vídeňského sáhu. Tyto míry systému platily od 18. června 1855 do roku 1876, kdy se přistoupilo k zavedení metrické soustavy jednotek. Značení ° znamenalo sáh, který měřil 1,896 m, označení ' znamenalo stopu, která měřila přibližně 0,3 m (0,297 m), a palec označený '' měl délku 0,0263 m. Tak můžeme podle starých výkresů zjistit projektované rozměry jednotlivých budov v dnešní metrické soustavě, vynásobením jednotek sáhů, stop a palců označených na výkresech.

Předepsána byla barevnost plánů. Zajímavostí bylo také posuzování tzv. „krasochuti“. Zde bylo svěřeno stavebním úřadům posuzovat estetiku stavby dle vlastního uvážení a nepovolit stavby, které by mohly náměstí nebo ulice „zohyzdit“. Tohoto ustanovení úřad v Sokolově také využíval, jak vidíme na několika výkresech, které byly opraveny rukou úředníka. Celkově byl proces projektování a povolování staveb velmi složitý a je jím i do dnešních dnů, i když velice při jejich tvorbě pomáhá výpočetní technika.

V minulosti bylo projektování tvrdou manuální prací. Začínalo za pomoci nekvalitních „versatílek“, rýsovacích, nálevkových per a ostatních pomůcek vč. rýsovacích prken, přenesením tvorby konceptu, od jednotlivých autorů, na papír. Při práci ve stavebních archivech specifický rukopis dnes rozeznáte a dovedete

Projekt měšťanského pivovaru vypracovaný A. Bohatým ze Žlutic

určit autora projektu. V Sokolově těchto projektantů nebylo mnoho. Mezi nejvýraznější patřily pánové Lifka, Christl, Nasse, Scherrer, Trexler, Wels a další. Výkresy se předkládaly ve dvou vyhotoveních a byly opatřeny podpisy stavebníka, projektanta a v případech, že realizaci stavby měl provádět jiný stavitel než projektant, také podpis tohoto. Dle této informace můžeme dodatečně určit zhotovitele stavby. Zákon odkazoval na další nařízení ve věci koncesovaných stavebních živností a jejich oprávnění. Proto mohly stavební činnost zajišťovat pouze osoby vlastníci tzv. průkaz způsobilosti, vydaný po vykonání předepsaných zkoušek. V současnosti je nejvíce poukazováno na délku povolování staveb, ve kterém naše republika patří mezi nejpomalejší ve světě. Je to způsobeno tím, že současný zákon vyžaduje od stavebníka předkládat ke stavbě vyjádření od mnoha dalších úřadů a institucí. Jak bude stavební řízení postupovat v dalších letech, se jistě sami přesvědčíme. Musíme si však uvědomit, že přesto, i když od původních stavebních zákonů uplynulo již přes dvě stě čtyřicet let, složitost stavebních řízení stále trvá. Přiblížením stavebního zemského zákona pro království České, č. 5. ze dne 8. ledna 1889, jsem se snažil osvětlit tuto problematiku z hlediska historie a pochopení stavebních výkresů té doby a co nejširšímu okruhu čtenářů přiblížit tuto jistě zajímavou část. Ostatní čtenáři ať ocení výtvarnou úroveň jednotlivých projektů, i když otázky spojené se zpracováním dokumentace jsou jistě daleko širší, přes zakreslování a značení stavebních konstrukcí, územně plánovací přípravu, po speciální druhy zobrazování. Přeji proto všem, kteří se o tyto otázky zajímají, aby v článku našli inspiraci a poučení při jejich bádání ve starší stavební dokumentaci.

Jan Rund

Ostrostřelecká střelnice v Horním Slavkově z roku 1862

Obecný úvod

Mezi historické fenomény patří existence ostrostřeleckých sborů, které byly známy již od raného středověku. Počátek existence ostrostřeleckého sboru v Horním Slavkově, včetně existence samotné střelnice, je kladen do roku 1533. Prvotní ostrostřelci byli po dlouhou dobu vybaveni kušemi, až později je nahradily palné zbraně. I tyto měly svůj vývoj a bylo nutné je umět obsluhovat. Mezi nutné ostrostřelecké zařízení patřily i střelnice.

Jak bylo výše řečeno, kuši postupně vystřídal ručnice, což bylo obecné označení pro každou ruční palnou zbraň s dlouhou hlavní. Ručnice byly počátkem 15. století kovány ze železa nebo lity z mědi či bronzu. V husitských válkách tento název zahrnoval jak píšťaly, tak hákovnice. Jednalo se o zbraně hrubé, nepřesné a nevykonné, jejichž účinek na nepřítele byly spíše psychologický. Ručnice se nabíjela zepředu a odpalování se provádělo buď rozpáleným železem, nebo doutnákem. Tyto ruční zbraně se postupně specializovaly.

Terčovnice neboli ručnice k míře byla zbraň určená k zábavní a sportovní střelbě na terč. V 16. století rozšířeně české označení pušky určené na přesné míření do terče či „ku ptáku“, tedy ručnice pro sportovní střelbu. Začala se vyvíjet již v poslední čtvrtině 15. století. U terčovnic se zdokonalovala především mířidla. Hákovnice byla robustní ruční palná zbraň ráže 16 – 30 mm, píšťala pak byla lehčí krátká ruční palná zbraň ráže 15 – 25 mm, díky níž vznikl všeobecně známý název pistole.

Obecně byli střelci, kteří v Chebu a v městech Loketského okresu byli cvičeni ve střelbě na terč z kuše (samostřílů) a později z pušek, nazýváni „střelci v závčiku“. Členové těchto spolků cvičili nejdříve střelbu z kuší (samostřílů), později došlo na výcvik s palnými zbraněmi, zpravidla kulovnicemi. Obecně se nazývali „Schiessgestellen – Střelecká společnost“. V těchto společenstvích byla hierarchie stejná jako

řemeslných bratrstev – učeň, tovaryš, mistr. Kromě střelby na terč také hlídali městské brány a byli využíváni pro zajištění bezpečnosti města. Za tuto činnost měli členové takového sboru určitá privilegia. Nejvýznamnějším privilegiem bylo právo nosit zbraň.

Na fungování těchto střelnic města přispívala finančními dotacemi na jejich provoz. Součástí různých oslav pak byly střelecké soutěže ve střelbě z kuše i pušky, za což nejlepší střelci dostávali odměnu, někdy i peněžitou. Ustanovení Ostrostřeleckých sborů v horních městech bylo jednodušší z důvodu většího počtu svobodného obyvatelstva, viz úlitby osobní svobody pro horníky. Po konfiskacích provedených po porážce stavů a přechodu měst pod královskou správou se uvolňování občanů pro vojenskou službu ještě uvolnilo, i když význam ostrostřelců jako vojenské síly upadl.

Města však trvala na existenci Ostrostřeleckých sborů i z důvodu prestiže města. Potvrzuje to i seznam účastníků střelecké soutěže z roku 1862, kdy z 11. účastných měst bylo 6 měst horních. (viz níže) Střelci z kuše dostávali každoročně na svou činnost příspěvek od královského Nejvyššího úřadu ve výši 24 kop grošů. (Radní protokol – 1594, fol.126).

Střelci z pušek, stejně jako střelci z kuší, jak z Horního Slavkova, tak i z Krásna, vytvořili uzavřenou společnost, která později dostávala od Montánního eráru každý rok 48 zlatých. Dle soudního dekretu z 2. prosince 1620 byl tento příspěvek potvrzen jako příspěvek na uniformy i na další roky. Jako zajímavost lze uvést, že od roku 1653 měli střelci výhradní právo zřizovat a užívat kuželny. Zda to bylo součástí výcviku, není známo.

Velmi často se mezi dárci objevuje také Královský horní úřad s peněžními dary pro různé střelecké podniky a v zápisech rady se také uvádí, že se téměř každý rok odváděly peněžité příspěvky na střelbu, střelecké soutěže a jiné slavnosti. Např. v roce 1661 schválila Královská komora v Praze příspěvek 40 zlatých jako každoroční dar Montánního eráru pro ostrostřelecký sbor tří měst Horního Slavkova, Krásna a Čisté.

Dobová pohlednice budovy Střelnice, asi z roku 1910. Zůstala do poloviny 19.století prakticky nezměněná. Nyní již neexistuje. (Archiv autora).

Nová střelnice v Horním Slavkově

Střelnice postavená v 17. století na Kulovém dvoře sloužila velmi dlouho oběma městům. Technicky však asi byla již překonána, a tak 27. srpna 1860 se na zastupitelstvu Horního Slavkova rozhodlo o výstavbě nové střelnice.

Potřebný stavební materiál, cihly a dřevo na novostavbu mělo zaplatit město a Ostrostřeleckému sboru ji bezúplatně předat. Jako nejvhodnější místo pro novou střelnici byla vybrána Hubská pinka. Starou střelnici spolek postoupil, spolu s polem u zříceniny, do vlastnictví obce, což se také stalo.

Střelnice měla splňovat nejvyšší parametry pro střelce, a tak byla vybavena mnoha doplňky a technickými vymoženostmi. Střelnice měla 9 střeleckých pozic, a to tři v lokále, tři ve výčepu a tři v sále. Pro střelbu do terče byly určeny pravidelné vzdálenosti 100, 150 a 200 m. Každé místo mělo dva terče o velikosti 1x2 m, vždy s deseti cílovými kruhy.

Pro zásahu do terče byl tento pomalu spouštěn po tyči dolů a signalizoval se tak zásah. Ostatní terče zůstaly vytaženy. Existovalo ještě telefonické spojení mezi střeleckým místem a terčem (patrně se jedná o spojení prostřednictvím drátěných táhel.)

Když se prováděl výcvik střelby, byly používány kulové zbraně o kalibru 8-9 mm, na puškách vybavených hledím (mířidly). V zimních měsících byli střelci chráněni, neboť se střílelo přímo ze šenkovny, a to otvory, uzavíratelnými dvířky na čepu. Aby stavba splňovala i společenskou funkci, byla zde spolková klubovna, sál a prostor pro občerstvení hostů. Střelnice byla plánována jako rekreační centrum, takže součástí stavby byl též rozsáhlý park pro občany obou měst.

Slavnostní otevření a Pamětní list

Slavnostní otevření střelnice se konalo v roce 1862, a to velkolepě. Horním Slavkovem byla uspořádána čtyřdenní střelecká slavnost (od 7. do 10. září), na kterou bylo pozváno celkem 10 střeleckých spolků z okolních měst, z Hroznětína, Lokte, Karlových Varů, Bochova, Horní Blatné, Nejdku, Ostrova nad Ohří, Krásna, Jáchymova a Jindřichovic, z čehož bylo 6 měst horních.

Pro účastníky střeleb a významné občany byl zhotoven Pamětní list.

Celá paráda začala vysvěcením budovy střelnice dopoledne 7. září 1862. U příležitosti této akce byl vydán „Pamětní list“ pro účastníky. Na výše uvedeném pamětním listu můžeme s největší pravděpodobností vidět budovu Střelnice s přístavbami a terčí po dokončení stavby (viz níže) v rámu čtyř ozdobných lišt. Na lištách jsou umístěny znaky účastníků se měst.

U budovy Střelnice jsou znázorněny nastoupené ostrostřelecké jednotky a také honorace, která celou slavnost pozorovala. V pozadí budovy Střelnice jsou vidět pozůstatky Hubské pinky. Celkový pohled na střelnici je od jihozápadu. V čele obrázku střelnice je v horní části znak Horního Slavkova a kolem obrázku jsou znaky ostatních účastníků soutěže. Kolem znaku Horního Slavkova jsou vlajky pořádajících organizací. Vlevo nahoře se jedná velmi pravděpodobně o vlajku Střeleckého spolku, pod níž je na stuze uvedeno heslo - „*Nie ermüdet stille stehen - Nikdy se neunaví, kdo stojí na místě*“. Vpravo nahoře je pak vlajka Slavkovského pěveckého spolku s datací 1862 a nápisy „*Treudeutsches Lied – ein festes Band*“ - „*Pravá německá píseň – pevné pouto*“ a „*Umschlinge Froh das Vaterland! - Obejmi svou otčinu!*“

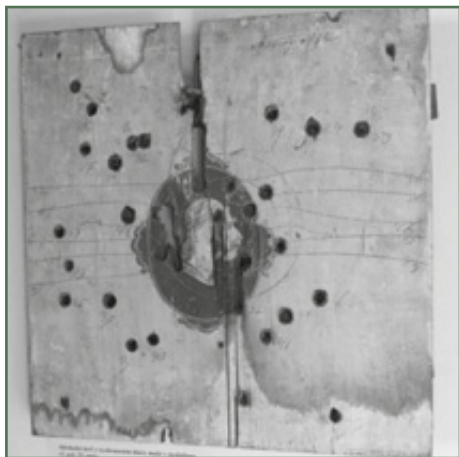
Sbor se rozhodl také pořídit při této příležitosti novou spolkovou oboustranně ozdobenou vlajku. Na straně lícni (averzu) byl vyveden „Císařský dvojhavý orel“ a na straně rubové (reverzu) pak „Znak města Horní Slavkov“. Malba byla provedena slavným hornoslavkovským uměleckým malířem Antonem Höllperlem žijícím v Praze. Vlajka byla 10. června 1862 představena veřejnosti za přítomnosti městských radních a mnoha hostů včetně průvodu členů Ostrostřeleckého sboru. Pro inauguraci si

Pamětní list na Svěcení nové budovy Střeleckého spolku – 7. září 1862. (Obraz 44 × 32 cm, Kamenotisk bří. Franieck, rytina von J. Schäfler – Zeich, Muzeum Horní Slavkov).

Budova Střelnice - 30. léta 20. století.

Střelecký terč s vyobrazením muže v medailonku – 2. polovina 19. století (Městské muzeum Horní Slavkov).

Střelecký terč se stromem (Dříve Městské muzeum Horní Slavkov, Inventura z roku 1969, Jiří Kolář)

Střelecké terče se slavkovským městským znakem, patrně oba z roku 1862. (Muzeum Horní Slavkov, Inventura Kolář, 1969).

Střelecký sbor pořídil zeleno-červenou hedvábnou stuhu nesoucí nápis: „*Za Boha, císaře a otčinu, Střelecký spolek Horní Slavkov*“.

Malíř Höperl dodal zdarma dva jmenované vlajkové obrazy, za což ho střelecký klub učinil čestným členem a předal mu, dle slov účastníků, „*nádherný diplom*“.

Jak je zřejmé, jednalo se o skutečně velkou slavnost. Už jen trvání střelb po čtyři dny bylo organizačně značně rozsáhlé. Všichni přespolní návštěvníci i domácí také museli jíst a kde spát atd. Bohužel, nepodařilo se najít žádné dobové vyhodnocení této slavnosti či další podrobnosti. Snad příště.

Rudolf Tomíček

Kraslická nouzová 50 koruna.
(viz článek na str. 20)

Kraslická nouzová koruna.
(viz článek na str. 20)

Odznak z oslavy 300 let střeleckého spolku 1637-1937. (viz článek na str. 16)

Prapor Schützen Verein Graslitz 1637 - 1937.
(viz článek na str. 16)